

АНАЛИЗ

на изследователския и иновационния потенциал по райони за планиране и регионални профили на районите за планиране от гледна точка на създадените условия за прилагане на процеса на предприемаческо откривателство, съгласуваното от регионалните общности портфолио от предприемачески възможности за развитие и набора от приоритети за изграждане на регионална конкурентоспособност

Изготвен от:

екип на Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ в състав:

д-р Теодора Георгиева

Деница Маринова

Фани Колева

Съдържание

Северозападен район за планиране	4
Демография на района	4
Икономически профил.....	5
Изследователски профил.....	7
Иновационен профил.....	9
Предимства и недостатъци на регионалната иновационна система	12
Северен централен район за планиране	13
Демография на района	13
Икономически профил.....	14
Изследователски профил.....	16
Иновационен профил.....	17
Предимства и недостатъци на регионалната иновационна система	20
Североизточен район за планиране	22
Демография на района	22
Икономически профил.....	23
Изследователски профил.....	26
Иновационен профил.....	27
Предимства и недостатъци на регионалната иновационна система	31
Югоизточен район за планиране	32
Демография на района	32
Икономически профил.....	33
Изследователски профил.....	35
Иновационен профил.....	37
Предимства и недостатъци на регионалната иновационна система	40
Южен централен район за планиране	41
Демография на района	41
Икономически профил.....	42
Изследователски профил.....	44
Иновационен профил.....	46
Предимства и недостатъци на регионалната иновационна система	50

Югозападен район за планиране.....	51
Демография на района	51
Икономически профил.....	52
Изследователски профил.....	54
Иновационен профил.....	56
Предимства и недостатъци на регионалната иновационна система	59
Регионални приоритети за интелигентна специализация	61
Препоръки за подобряване на регионалния иновационен потенциал	76

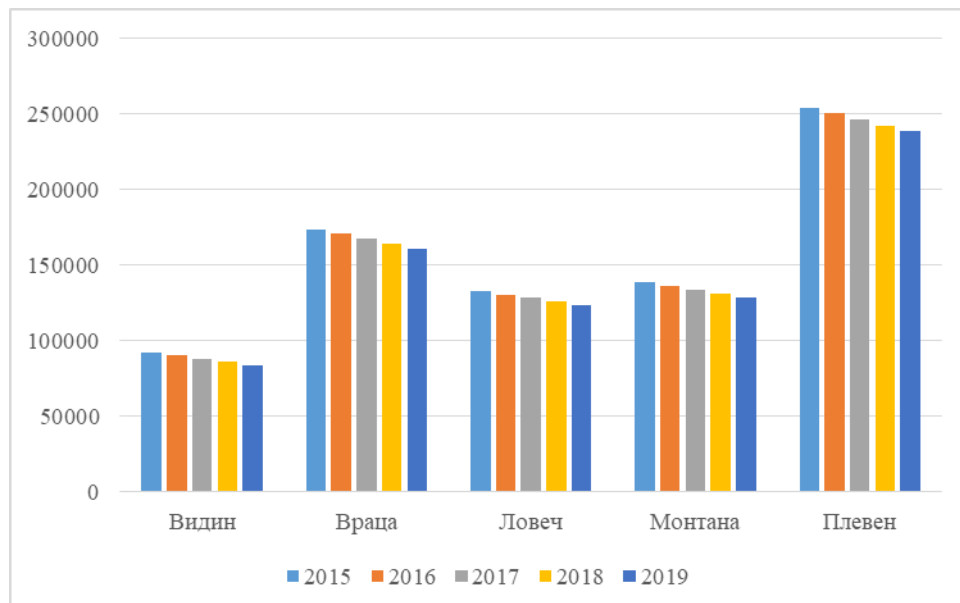
Северозападен район за планиране

Демография на района

Областите, които формират Северозападния район за планиране са Видин, Враца, Монтана, Ловеч и Плевен. Площта на района е 19 047 кв. км, съставляваща 17,26% от територията на страната. В него има 626 населени места, обединени в 51 общини, 45 града и 581 села¹.

Демографското развитие на Северозападния район се свързва с намаляване на броя на населението, отрицателен механичен и естествен прираст, повишаваща се средна възраст на населението. По данни на НСИ, средното годишно население за района за 2019 г. е приблизително 735231 бр., което е с около 1.86% по-малко от предходната 2018 г.² Населението в района е близо 10,5% от населението на страната, което поставя СЗРП на последно място спрямо останалите райони за планиране на база анализирания показател. Преобладава градското население (469217 д.), в сравнение със жителите на селата (266014 д.). За 2019 г. мъжете са близо 49% от населението на района, докато представителите на женския пол са близо 51%.

Фигура 1. Средно годишно население по области в СЗРП, брой, 2015-2019.

Източник: НСИ, 2021.

¹ МРРБ. (2018). Годишен доклад за наблюдение на изпълнението на регионалния план за развитие на северозападен район (2014-2020 г.) За 2017 г., стр. 8.

² <https://www.nsi.bg>, 2021

С най-голям брой население през 2019 г. е област Плевен (238343 души), а с най-малък брой е област Видин (83850 души). Във вътрешнорегионален аспект и в петте области на СЗРП населението намалява спрямо предходната 2018 г., като най-голямо е намалението в област Плевен (3 952 д.), а най-малко в област Видин (2 046 д.). Застаряването на населението в област Плевен през 2019 г. обаче става с по-бързо в сравнение с останалата част на страната. Това се отразява негативно на възрастовите зависимости в областта³.

Към 31.12.2019 г. в Северозападния район лицата на 65 и повече навършени години наброяват 19 2670, което е с 1878 души по-малко от предходната година. Коефициентът на раждаемост през 2019 г. за района е 7,9‰, при средна стойност за страната 8.8‰. По този показател районът се нарежда на предпоследно място преди Северния централен район. Следва да се отбележи, че в седемнадесет области раждаемостта е по-ниска от средната за страната, като най-ниски стойности се наблюдават в областите Смолян – 6.2‰, и Видин – 6.5‰⁴. Видин е и областта в СЗРП, в която са отчетени най-ниски стойности на коефициента на раждаемост през периода 2015-2019 г. Освен това Видин е и областта с най-малко сключени бракове през 2019 г. (0.9% от общо сключените за страната бракове). Коефициентът на смъртност в Северозападен район за 2019 г. е 20,5‰, при средна стойност за България 15,5‰. Най-високи стойности разглежданият показател има в област Видин, а най-ниски в област Плевен.

Икономически профил

Коефициентът на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години в района през 2020 г. е 48.3 % (при общо за страната 55.5%), което е еквивалентно с процентът за 2019 г. Най-висок е анализираният коефициент в област Плевен (49,9%), а най-нисък в област Враца (46,8%). Преобладават заетите от мъжки пол, които са около 56% от работната сила за района.

От гледна точка на средно списъчния брой на наетите лица по трудово и служебно правоотношение за 2019 г. за района, той е 172121 бр., което е с 2418 бр. по-малко от 2018 г. Във вътрешнорегионален аспект най-голям е средно списъчния брой на наетите лица по трудово и служебно правоотношение за 2019 г. в област Плевен (58567 бр.), а най-малък в област Видин (15673 бр.).

Средната годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение през 2019 г. за СЗРП е 11860 лв., като най-голяма е средната годишна заплата за област Враца (13874 лв.), а най-ниска в област Видин (10302 лв.). В сравнителен аспект с 2018 г. средната годишна заплата се е увеличила най-много в област Враца (с 1385 лв.), а най-малко в област Монтана (с 1036 лв.). Въпреки това СЗРП е районът с най-ниска средна годишна заплата за 2019 г. спрямо останалите статистически райони за планиране.

³ Авторски колектив.(2020). Регионални профили: показатели за развитие 2020, Институт за пазарна икономика, стр. 71.

⁴ МРРБ (2019). Годишен доклад за наблюдение на изпълнението на Регионалния план за развитие на Югозападен район 2014-2020 г. за 2019 година, стр. 16.

През 2020 г. коефициентът за безработица в района е 13% при общо за страната 5.1%. Най-големи стойности той бележи в област Монтана (24.5%) и област Видин (18.9%). В сравнителен аспект с 2019 г. коефициентът в СЗРП бележи нарастване с 2.2 п.п. За 2020 г. по данни на НСИ най-голям е броят на безработните лица в област Монтана, следвана от област Плевен.

По статистически данни БВП на човек от населението в СЗРП през 2019 г. е 10 477 лв. при средно равнище за страната 17170 лв. На база разглеждания показател СЗРП се нарежда на последно място измежду шестте статистически района на планиране. В сравнителен аспект през 2018 г. БВП на човек от населението в района е нараснало с 228 лв. Осезаем спад на показателя през 2019 г. в сравнение с предходната се наблюдава в област Враца, където разликата е -1747 лв. В останалите области се наблюдава повишаване на БВП на глава от населението, като най-голямо то е в област Плевен (с 1014 лв. повече през 2019 г. в спрямо 2018 г.). По данни за 2019 г. най-висок дял в брутната добавена стойност има сектора на услугите (около 58% от БДС, произвеждана от регионалната икономика в СЗРП), като най-силно те са застъпени в област Плевен. В противоположен аспект аграрният сектор има най-малък дял (около 10%) в брутната добавена стойност в СЗРП. За пета поредна година през 2019 г. СЗРП се нарежда на последно място по показателя общ доход средно на лице от домакинството.

Таблица 1. БВП и БДС по икономически сектори, 2019г

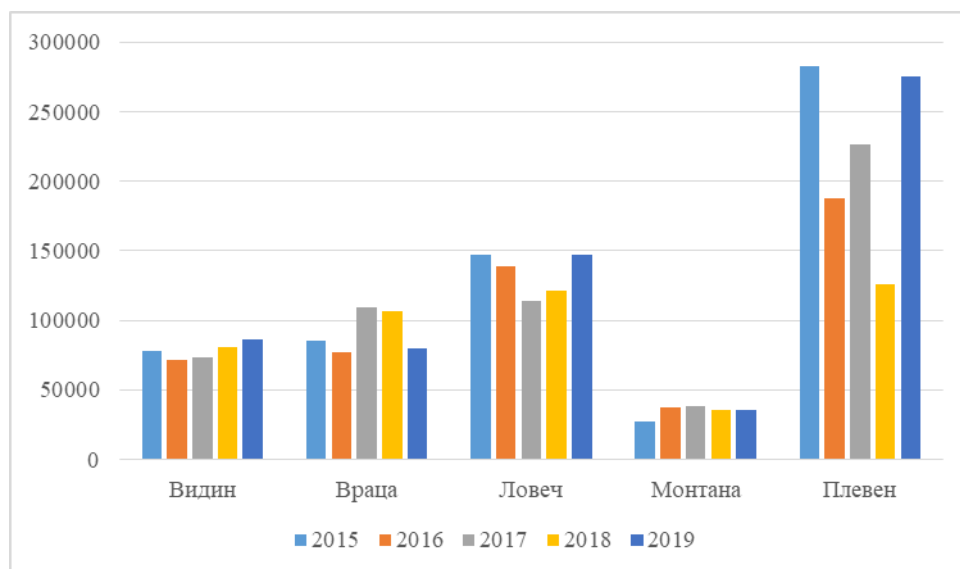
	БДС по икономически сектори			БДС, Млн.лв.	БВП, Млн.лв.	БВП на човек от населението, лв.
	Аграрен	Индустрия	Услуги			
СЗРП	641	2 141	3 867	6 649	7 703	10 477
Видин	90	94	449	632	732	8 734
Враца	145	892	808	1 845	2 138	13 278
Ловеч	100	345	653	1 098	1 272	10 284
Монтана	146	291	618	1 055	1 222	9 522
Плевен	160	520	1 339	2 019	2 339	9 813

Източник: НСИ, 2021.

Въпреки, че размерът на чуждестранните преки инвестиции в нефинансови предприятия общо за СЗРП бележи увеличение през 2019 г. (623845 хил. евро) в сравнение с 2018 г. (469721,3 хил. евро), се наблюдава съществен дисбаланс в обхванатите от района области. Най-голям е отливът на ПЧИ във област Враца (-26265.5 хил. евро през 2019 г.

спрямо 2018 г.). Враца е сред областите с най-малък брой предприятия, ниски вътрешни и външни инвестиции и ниска произведена продукция⁵.

Фигура 2. Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия към 31.12., хил. евро, 2015-2019

Източник: НСИ, 2021.

Изследователски профил

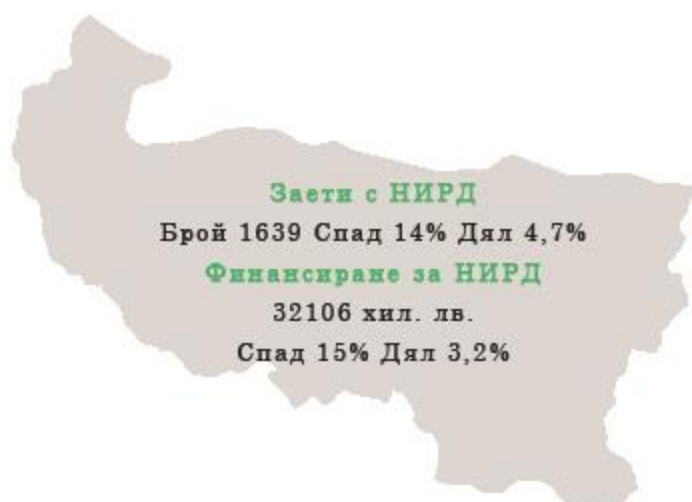
Персоналът, зает с НИРД, в СЗРП през 2019 г. възлиза на 1639 човека. Поради малкия брой изследователски и университетски звена на територията на района, неговият дял в общия брой на персонала, зает с НИРД, общо за страната, е едва 4,68%. От тях 979 човека са заети в сектора Предприятия, други 470 в Държавен сектор. В сравнение с предходната година, налице е намаление на броя на заетите с НИРД в предприятията (с близо 14%), в резултат на което намалява броят на заетите с НИРД общо за района.

През 2019 г. в рамките на СЗРП са разпределени 32,106 млн. лв. за изследователска и развойна дейност. Бюджетът за НИРД представлява едва 85% от средствата за научни изследвания и развойна дейност спрямо предходната година.

Като резултат, през 2019г. СЗРП е единственият район за планиране в страната, който регистрира намаление на бюджета за НИРД, при това с цели 15%. В крайна сметка, през 2019 г. дялът на разходите за НИРД, разпределени към СЗРП, от общите за страната, намалява от 4,5% през 2018 г. до едва 3,2%, което предопределя изоставането на района и през следващите години.

⁵ Авторски колектив.(2020). Регионални профили: показатели за развитие 2020, Институт за пазарна икономика, стр. 34.

Фигура 3. Изследователски капацитет по райони за планиране, 2019 г.

Източник: НСИ, 2021.

Регионалната иновационна система включва следните изследователски и университетски звена, включително по приоритети за интелигентна специализация:

Индустрия за здравословен живот и биотехнологии

Медицински университет, Плевен	Институтът по фуражните култури, Плевен, ССА	УМБАЛ, Плевен
Русенски университет, филиал Видин	Институт по лозарство и винарство, Плевен, ССА	
Медицински университет, София, филиал Враца	Институт по планинско животновъдство и земеделие, Троян, ССА	
	Институт по царевицата, Кнежа, ССА	
	Институт по фуражните култури, Плевен, ССА	

Мехатроника и чисти технологии

Русенски университет, филиал Видин	Клъстер Мехатроника и автоматика

Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии

Други

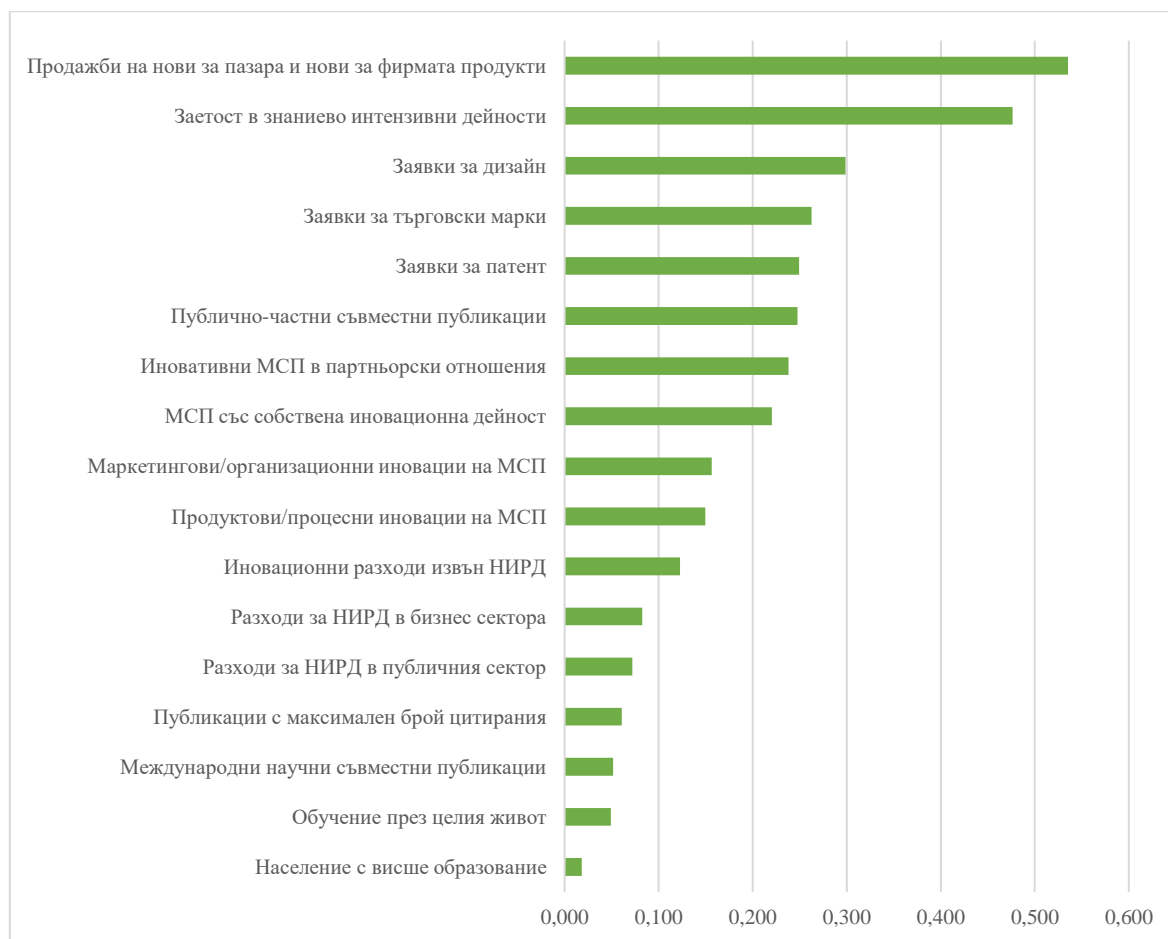
Регионален академичен център, БАН, Плевен
Регионален академичен център, БАН, Враца
Регионален академичен център, БАН, Монтана

Иновационен профил

Регионалният иновационен индекс 2019 потвърждава тенденцията на сближаване между европейските държави и региони по отношение на техния иновационен потенциал. С една уговорка, че подобно сближаване е налице между групите на водещите, силните и умерените иноватори. Обратно на тази тенденция, **скромните иноватори регистрират засилващо се отдалечаване спрямо средните европейски равнища**. Като потвърждение, налице е влошаване на показатели във всички региони на Румъния и в повечето региони на България.

Фигура 4. Регионалният иновационен индекс 2019, СЗРП, нормализирани стойности по показателите за анализ на иновационен потенциал

Източник: Regional Innovation Scoreboard 2019, <https://interactivetool.eu/RIS/index.html>

Резултатът за България е увеличаваща се дистанция между районите за планиране. С изключение на ЮЗРП, останалите четири района на страната регистрират спад в иновационния си потенциал, като най-сериозен е той за **Северозападен район за планиране** (-3%). Любопитен факт е, че за целия период след 2011 г. СЗРП е водещ за

страната по едни от най-важните показатели за иновационна активност – продуктови и процесни иновации, дял на иновативните МСП и продажба на нови продукти. Това може да се обясни с преференциите осигурени за фирмите от този район при обявите за проекти по оперативните програми и по-специално на Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“.

На основата на въведеното вътрешногрупово диференциране на регионите, във всяка от основните групи се различават по три под-групи, като регионите от горната една трета се обозначават с положителен знак (+), а регионите от последната една трета се обозначават с отрицателен знак (-). Равносметката за СЗРП е представена в Таблица 3:

Таблица 2. Позициониране на СЗРП в Регионалното иновационно табло, ЕС-28.

NUTS	Регион	Регионален иновационен индекс	Позиция	Група	Промяна
BG31	СЗРП	31,2	231	Скромнен иноватор –	-3,0

Източник: Regional Innovation Scoreboard 2019, <https://interactivetool.eu/RIS/index.html>

Броят на предприятията от СЗРП, подали „Справка за иновационната дейност на предприятието през периода 2016 - 2018 година“, е 1147, или 3,94% от броя на всички предприятия, позиционирани в СЗРП. Съгласно експертни оценки обаче, тези данни са силно подценени, и броят на иновативните предприятия на практика е много по-голям. Резултатите от проучването на иновационната дейност на българските предприятия, технологичните им нужди и основните бариери пред техния растеж, което Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ проведе в рамките на проект „Ефективна и прозрачна политика за интелигентна специализация на България 2021 – 2027“, разглеждат три основни групи иновации от гледна точка на позиционирането на иновацията – продуктови иновации (какво се произвежда), процесни и организационни (как се произвежда) и маркетингови (за кого се произвежда и как се продава). В изследването са включени 138 предприятия от СЗРП, или 13,4% от цялата извадка от 1028 фирми. Резултатите за СЗРП сочат:

- Делът на предприятията, които са въвели нови или усъвършенствани продукти на пазара за 2019 г. възлиза на 14,1%. По-голямата част от иновативните предприятия (почти 82%) са въвели продуктови иновации на българския пазар. Малко над 9% е делът на предприятията с лансирани нови продукти на международния пазар. По този показател СЗРП е на четвърто място за страната преди СЦРП и ЮИРП. Две трети от фирмите с продуктови иновации са работили самостоятелно, останалите изцяло или частично са възложили дейностите по разработването на нови продукти на външна организация.
- По-ниска е иновационната активност на предприятията от района по отношение на процесните иновации, което съответства на тенденцията за цялата страна. По правило, процесни иновации се предприемат от средни и големи предприятия. За близо 86% от въвелите процесни иновации, производствени методи са нови или

значително усъвършенствани по отношение на целия отрасъл на национално и международно равнище. Всички предприятия, заявили активност при подобряването на производствените си процеси, твърдят, че иновацията е разработена и въведена изцяло със собствени сили.

- Малко над 9% от фирмите от района са въвели нови или значително усъвършенствани управленски методи и системи (организационни иновации).
- Под 15% е делът на предприятията от района с въведени маркетингови иновации, включително нови или значително променени методи за продажба и разпространение.

Изключително слаба е активността на предприятията от региона по отношение на участието във форми за трансфер на технологии. Едва 2,6% декларира, че са купили интелектуална собственост от други организации (чрез покупка на патенти или права за ползване на търговски марки, лицензионни договори и т.н.).

Северозападен район се представя най-слабо по отношение на резултатите от научно-изследователска и иновационна дейност, както това вече бе подчертано. Бизнес предприятия са водещи и в този район – най-вече по отношение на продукти на интелектуална собственост, докато НПО, местна власт и университети са представени само с единични участия в проекти по Х2020. Въпреки наличието на публично финансирани научно-изследователски организации в Плевен (вкл. университетска болница) и в някои по-малки населени места в района (напр. Троян, Кнежа и др.), основните два центъра според постигнатите резултати се очертават Враца и Ловеч. Потенциал за развитие има и гр. Козлодуй преди всичко поради наличието на АЕЦ „Козлодуй“, която концентрира силно специализирана и високо-технологична експертиза и познания.

Фигура 5. Проектна и патентна активност, СЗРП

Източник: АРК Консултинг ЕООД по данни на Патентно ведомство на Р България и отворени данни за проекти по РП Хоризонт 2020.

Предимства и недостатъци на регионалната иновационна система

Предимства	Недостатъци
Запазване стойностите на коефициента на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години през 2019 и 2020 г. Увеличение на размерът на чуждестранните преки инвестиции в нефинансови предприятия Преобладаващата част от предприятията с продуктови иновации са въвели нови или усъвършенствани продукти, разработени от тях самите Продажба на нови за пазара и нови за фирмата продукти МСП със собствена иновационна дейност	Намаляване на броя на населението и увеличаване на коефициента на смъртност Намаляван на броя на живородените деца и коефициентът на раждаемост Отрицателен механичен и естествен прираст Повишаваща се средна възраст на населението Нарастване на коефициентът на безработица Районът с най-ниска средна годишна заплата за 2019 г. спрямо останалите статистически райони за планиране Нисък темп на нарастване на БВП Най-нисък размер на средна годишна заплата спрямо останалите райони за планиране Най-ниски стойности на показателя общ доход средно на лице от домакинството спрямо останалите райони за планиране Нискотехнологични иновационна активност по отношение на продуктовете иновации Малка част от предприятията в района разполагат със собствени изследователски звена Слабо участие в технологичен трансфер Малък брой изследователски и университетски звена Намаляващо финансиране за НИРД Намаляващ брой заети с научни изследвания и развойна дейност

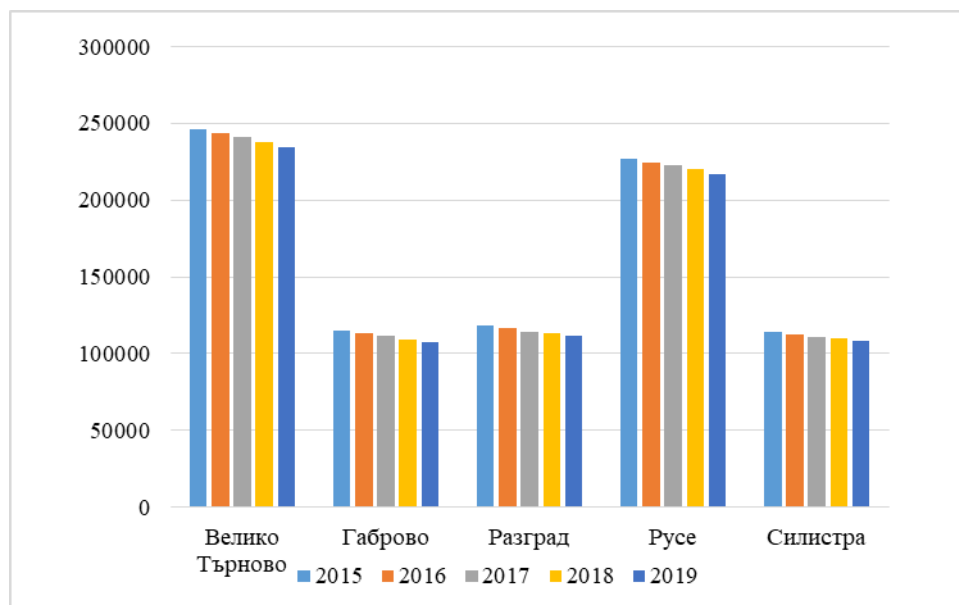
Северен централен район за планиране

Демография на района

Северният централен район включва областите Велико Търново, Габрово, Разград, Русе и Силистра. Площта на района е 14 974 кв. км, съставляваща 13.49 % от територията на страната. В района има 36 общини⁶.

През 2019 г. средногодишното население на района е 778 809 души, което е близо 11% от общото за страната. От петте области, попадащи в обхвата на района, най-малко е населението през 2019 г. в област Габрово (около 13.8% от общото население в СЦРП), следвана от Силистра (около 13.9% от общото население в СЦРП). В сравнителен аспект с 2018 г. се наблюдава намаление на населението с 10 774 д. общо за района. Най-голямо е намалението в област Велико Търново с – 3282 д. през 2019 г. в сравнение с 2018 г., а най-малко в област Силистра – 1272 д. през 2019 г. спрямо 2018 г. Основната част от населението през 2019 г. е съсредоточено в градовете (близо 74% от общото население на СЦРП), като най-осезаема е тенденцията в област Варна, където близо 84% от населението живеят в градовете.

Фигура 6. Средно годишно население по области в СЦРП, брой, 2015-2019.

Източник: НСИ, 2021.

⁶ https://vt.government.bg/?page_id=2423

Към 31.12.2019 г. в Северният централен район лицата на 65 и повече навършени години наброяват 188 599, което е с 669 души повече от 2018 г. В регионален аспект дялът на лицата на 65 и повече навършени години е най-висок в областите Видин (29,9%), Габрово (29,1%) и Кюстендил (27,7%)⁷. Броят на ражданията обаче значително намалява. За 2019 г. той е 5794 бр., което е с 331 бр. по-малко от предходната година. Спад в броя на ражданията се отчита във всички области с изключение на Габрово. Най-голям е спадът в област Русе с 185 бр. по-малко за 2019 г. в сравнение с 2018 г. Населението на Русе намалява заради ниския естествен прираст и изселването от областта. Това е причина за бързо влошаване на възрастовите зависимости в областта. Отношението на населението на над 65 години към това на 0–14 години достига 186% (при 150% в страната), а към това на 15–64 години – 37,5% (при 33,8% в страната)⁸.

Коефициентът на раждаемост през 2019 г. за района е 7,4‰, при средна стойност за страната 8,8‰. По този показател районът се нарежда на последно място сред останалите райони. Анализираният показател бележи спад с 0,3 пункта в сравнение с предходната година, когато е бил 7,7‰, и с 1,2 пункта спрямо 2010 г. Коефициентът на смъртност за 2019 г. е 17,6‰, при средна стойност за България 15,5‰. В сравнителен аспект през 2018 г. разглежданият коефициент е 17,8‰. Най-голяма е смъртността през 2019 г. в област Габрово.

Икономически профил

Икономическото развитие на района през периода 2014-2018 г. се характеризира с положителни изменения на ключовите макроикономически индикатори, което се базира на общата динамика на развитието на страната след 2012 г., изразяваща се в нарастване на БВП с темпове по-бързи от средните за ЕС⁹. На база показателя БВП на глава от населението СЦРП се нарежда на пето място за 2019 г. преди СЗРП, въпреки отчетеното увеличение с 786 лв. спрямо 2018 г. Въпреки лекия прираст спрямо предходните години, стойността на показателя продължава да е под средната за страната. Налице е вътрешен дисбаланс в развитието на областите в СЦРП и независимо от нарастването на БВП на човек от населението в област Силистра, тя изостава чувствително спрямо останалите области. Най-висок дял в брутната добавена стойност на района има сектора на услугите (около 6% от БДС за страната е произвеждана от регионалната икономика в СЗРП), като най-силно те са застъпени в област Велико Търново и област Русе. На база показателя БДС СЦРП генерира близо 21% от общо създадената брутна добавена стойност за Северна и Югоизточна България.

През 2020 г. е отчетено увеличение на коефициента на безработица с 0,6 п.п. в сравнение с 2019 г., като еквивалентно е и увеличението на показателя спрямо стойността му за страната. Във вътрешнорегионално ниво най-висок е коефициентът на безработица в

⁷ МРРБ (2019). Годишен доклад за наблюдение на изпълнението на Регионалния план за развитие на Югозападен район 2014-2020 г. за 2019 година, стр. 13.

⁸ Авторски колектив.(2020). Регионални профили: показатели за развитие 2020, Институт за пазарна икономика, стр. 83.

⁹ МРРБ (2019). Годишен доклад за наблюдение на изпълнението на Регионалния план за развитие на Югозападен район 2014-2020 г. за 2019 година, стр. 8.

област Силистра. Повишаването на безработицата в област Силистра е съпроводено с намаляване на коефициента на икономическа активност, който за СЦРП е с 1.1 п.п. по-малък през 2020 г. от националните стойности.

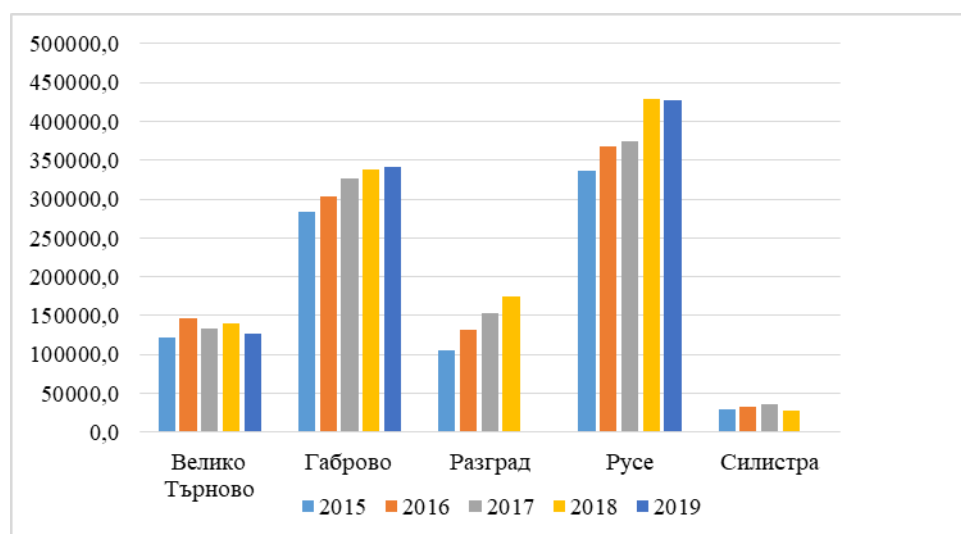
Таблица 3. БВП и БДС по икономически сектори, 2019г

	БДС по икономически сектори			БДС, Млн.лв.	БВП, Млн.лв.	БВП на човек от населението, лв.
	Аграрен	Индустрия	Услуги			
България	3 876	25 893	73 614	103 383	119 772	17 170
СЦРП	623	2 474	4 597	7 694	8 913	11 445
Велико Търново	147	617	1 474	2 238	2 592	11 071
Габрово	57	597	687	1 340	1 553	14 444
Разград	139	295	569	1 003	1 162	10 416
Русе	141	836	1 416	2 392	2 772	12 771
Силистра	140	129	452	721	835	7 687

Източник: НСИ, 2021.

Средната годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение през 2019 г. за СЦРП е 12105 лв., с което районът се нарежда на пето място преди СЗРП (със средна годишна заплата 11860 лв.). За анализираната година най-висока е средната годишна заплата в област Габрово, а най-ниска в област Силистра.

Фигура 7. Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12., хил. евро

Източник: НСИ, 2021.

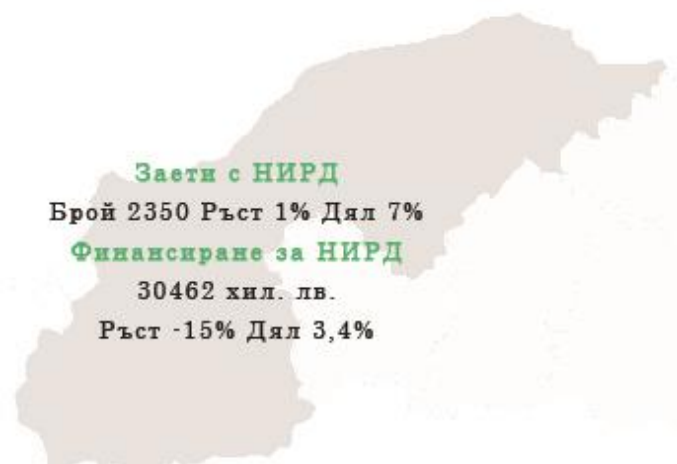
През 2020 г. работната сила в СЦРП е близо 11% от общата работна сила за страната, съответстващо на 363,9 хил. души. Най-много е работната сила в област Велико Търново (119,4 хил. д.) и област Русе (102,9 хил. д.). На база показателя среден списъчен брой на наетите лица по трудово и служебно правоотношение през 2019 г. по статистически данни се отчита намаление с 1993 д. в СЦРП в сравнение с 2018 г. Това поставя района на четвърто място за 2019 г. спрямо останалите райони на планиране. Най-осезаемо е намалението в област Русе (-1395 д. през 2019 г. спрямо 2018 г.). Въпреки това областта е на първо място в района по анализирания показател с 66908 среден списъчен брой на наети лица за 2019 г., следвана от област Велико Търново с 66087 души.

Данните на НСИ са показателни за увеличение на размера на преките чуждестранни инвестиции в района през периода 2015-2019 г. Увеличението през 2019 г. е с 8935,9 хил. евро повече спрямо 2018 г. Въпреки това, окончателна констатация за цялостната промяна в показателя не може да бъде направена заради липса на данни за 2019 г. за някои от областите. Може да се посочи обаче, че на база извлечените статистически данни се очертава намаление на разглеждания показател през 2019 г. в област Велико Търново с 13212,2 хил. евро в сравнение с данните за 2018 г.

Изследователски профил

През 2019 г. привлеченото от СЦРП финансиране за НИРД възлиза на 30,462 млн. лв. Ръстът на годишна основа е близо 15%. Действително, по-високият дял на заетите в сектор Предприятия води до преобладаващ дял на сектора по показателя за финансиране – 92%. Публичният сектор е с дял от 1,83%, а на висшите училища от района се падат 6,42%. Сектор Предприятия играе и най-голяма роля по отношение на постигнатото увеличение на финансирането за НИРД на СЦРП за годината.

Фигура 8. Изследователски капацитет по райони за планиране, 2018 г.

Източник: НСИ, 2019.

През 2019 г. СЦРП се нарежда на предпоследно място в страната по брой на заетите лица с НИРД – едва 2350 души. Районът изпреварва само СЗРП. Наред с това липсват индикации за промяна на сравнителните позиции на района, тъй като увеличението, постигнато на годишна основа, е от едва 1%. Делът на района в националната структура на показателя за заети с НИРД възлиза на 6,72%. Наред с това обаче, близо 54% от заетите с НИРД в СЦРП са представители на сектор Предприятия, което може да се разглежда като предпоставка за по-засилена иновационна активност на района и по-високи равнища на привлеченото финансиране за НИРД и иновации. Едва 104 души от публичния сектор на района са ангажирани с НИРД. Приносът на сектор Висше образование е близо 42%, или 978 души.

Регионалната иновационна система включва следните изследователски и университетски звена, включително по приоритети за интелигентна специализация:

СЕВЕРЕН ЦЕНТРАЛЕН РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ

Индустрия за здравословен живот и биотехнологии

Институт по земеделие и селскостопанство „Образцов чифлик“, Русе, ССА

Мехатроника и чисти технологии

Висши училища

Националният военен университет “Васил Левски”,
Технически специалности (Автоматика, информационна
и управляваща техника)

Русенски университет

Технически университет, Габрово

Научна инфраструктура

Еко и Енергоспестяващи
технологии - Габрово

Информатика и ИКТ

Великотърновски университет, Факултет математика и информатика

Националният военен университет “Васил Левски”, Технически науки

Русенски университет

Други

Регионален академичен център, БАН, Велико Търново

Регионален академичен център, БАН, Габрово

Регионален академичен център, БАН, Разград

Регионален академичен център, БАН, Русе

Иновационен профил

Регионалният иновационен индекс 2019 потвърждава тенденцията на сближаване между европейските държави и региони по отношение на техния иновационен потенциал. С една уговорка, че подобно сближаване е налице между групите на водещите, силните и

умерените иноватори. Обратно на тази тенденция, **скромните иноватори регистрират засилващо се отдалечаване спрямо средните европейски равнища.** Като потвърждение, налице е влошаване на показатели във всички региони на Румъния и в повечето региони на България.

Резултатът за България е увеличаваща се дистанция между районите за планиране. **Северен централен район за планиране** е вторият район в България с ръст за изследвания период, макар и със скромния 1%. През 2018 г. районът е водещ в областта на патентната активност.

Фигура 9. Регионалният иновационен индекс 2019, СЦРП, нормализирани стойности по показателите за анализ на иновационен потенциал

Източник: Regional Innovation Scoreboard 2019, <https://interactivetool.eu/RIS/index.html>

На основата на въведеното вътрешногрупово диференциране на регионите, във всяка от основните групи се различават по три под-групи, като регионите от горната една трета се обозначават с положителен знак (+), а регионите от последната една трета се обозначават с отрицателен знак (-). Равносметката за СЦРП е:

Таблица 4. Позициониране на СЦРП в Регионалното иновационно табло, ЕС-28.

NUTS	Регион	Регионален иновационен индекс	Позиция	Група	Промяна
BG32	СЦРП	38,4	225	Скромни иноватори	+1,0

Източник: Regional Innovation Scoreboard 2019, <https://interactivetool.eu/RIS/index.html>

Броят на предприятията от СЦРП, подали „Справка за иновационната дейност на предприятието през периода 2016 - 2018 година“, е 1625, или 4,46% от броя на всички предприятия, позиционирани в СЦРП. Съгласно експертни оценки обаче, тези данни са силно подценени, и броят на иновативните предприятия на практика е много по-голям. Резултатите от проучването на иновационната дейност на българските предприятия, технологичните им нужди и основните бариери пред техния растеж, което Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ проведе в рамките на проект „Ефективна и прозрачна политика за интелигентна специализация на България 2021 – 2027“, разглеждат три основни групи иновации от гледна точка на позиционирането на иновацията – продуктови иновации (какво се произвежда), процесни и организационни (как се произвежда) и маркетингови (за кого се произвежда и как се продава). В изследването са включени 127 предприятия от СЦРП, или 12,4% от цялата извадка от 1028 фирми. Резултатите за СЦРП сочат:

- Делът на предприятията, които са въвели нови или усъвършенствани продукти на пазара за 2019 г. възлиза на 11,1%. По-голямата част от иновативните предприятия (почти 77%) са въвели продуктови иновации на българския пазар. Малко над 15% е делът на предприятията с лансирани нови продукти на международния пазар. Малко над 69% от фирмите с продуктови иновации са работили самостоятелно, Други 7,7% са работили във взаимодействие, а останалите изцяло са възложили дейностите по разработването на нови продукти на външна организация.
- По-ниска е иновационната активност на предприятията от района по отношение на процесните иновации, което съответства на тенденцията за цялата страна. По правило, процесни иновации се предприемат от средни и големи предприятия. В рамките на СЦРП 8,7% от предприятията са въвели процесни иновации. За близо 90% от въведените процесни иновации, производствени методи са нови или значително усъвършенствани по отношение на целия отрасъл на национално и международно равнище. Близо 73% от предприятията, заявили активност при подобряването на производствените си процеси, твърдят, че иновацията е разработена и въведена изцяло със собствени сили.
- Едва 4% от фирмите от района са въвели нови или значително усъвършенствани управленски методи и системи (организационни иновации). По този показател СЦРП се нарежда на предпоследно място в страната след ЮЦРП.
- Много нисък е делът на предприятията от района с въведени маркетингови иновации, включително нови или значително променени методи за продажба и

разпространение – едва 3,2%. Това нарежда СЦРП на последно място в страната с най-ниска активност в областта на маркетинговите иновации.

Изследваните предприятия от региона не регистрират активност по отношение на участие във форми за трансфер на технологии. Такива липсват както при купуването, така и при продаването на права върху интелектуална собственост. Наред с това, 1,6% от предприятията в района имат създадени обособено звено за изследователска и/или развойна дейност.

Северен централен район показва сравними резултати с Югозападен (без София-град), като участието на университетите тук е по-силно, но бизнес сектора остава водещ. В района се очертават два центъра – Русе, следвано от Габрово.

Фигура 10. Проектна и патентна активност, СЦРП

Източник: АРК Консултинг ЕООД по данни на Патентно ведомство на Р България и отворени данни за проекти по РП Хоризонт 2020

Предимства и недостатъци на регионалната иновационна система

Предимства	Недостатъци
Икономическото развитие на района през периода 2014-2018 г. се характеризира с положителни изменения на ключовите макроикономически индикатори Увеличение на БВП на глава от населението е под средния за страната Спад на коефициента на смъртност с 0.2 п.п. през 2019 спрямо 2018 г.	Намаляване на броя на населението Увеличаване на броя на лицата на 65 и повече навършени години през 2019 г. спрямо 2018 г. Спад в броя на ражданията, като СЦРП е на последно място по показателя коефициент на раждаемост през 2019 г. спрямо останалите райони ни планиране

Увеличение на размера на преките чуждестранни инвестиции в района през периода 2015-2019 г. Сектор Предприятия играе и най-голяма роля по отношение на постигнатото увеличение на финансирането за НИРД През 2018 г. районът е водещ в областта на патентната активност	Увеличение на коефициента на безработица през 2020 спрямо 2019 г. Слабо увеличаване на средната годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение, поради което през 2019 г. районът се нарежда на пето място преди СЗРП СЦРП се нарежда на предпоследно място в страната по брой на заетите лица с НИРД Много нисък дял на предприятията от района с въведени организационни и маркетингови иновации

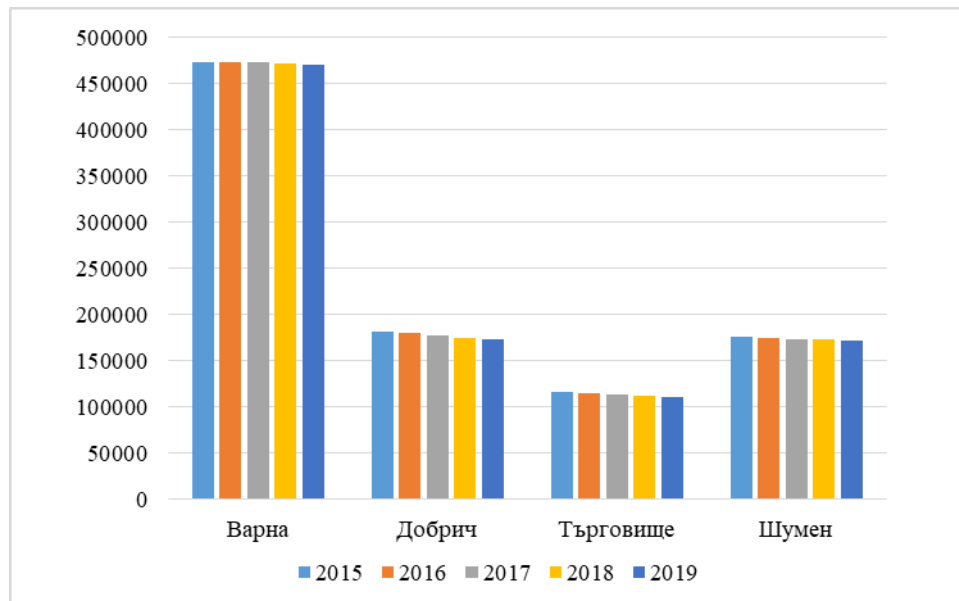
Североизточен район за планиране

Демография на района

Североизточният район за планиране включва 4 области - Варна, Добрич, Търговище и Шумен с общо 35 общини. Площта на района е 14 487 кв. км, съставляваща 13,05% от територията на страната, което прави района най-малкия по площ в страната¹⁰.

Демографските данни за Североизточния район за планиране, публикувани от НСИ, сочат намаляване на броя на населението за 2019 г. с 4418 души, в сравнение с 2018 г. Най-голямо е намалението в област Добрич, където за 2019 г. средното годишно население е 172 820 д., а за 2018 г. – 17 4988 д. Добрич е и областта с най-ниска гъстота на населението – 667 души/кв.км при 1510 души/кв.км за страната¹¹. Във вътрешнорегионален аспект най-малко е намалението на населението в област Шумен, където е отчетен положителен механичен прираст – 6,9% през 2019 г.¹²

Фигура 11. Средно годишно население по области в СИРП, брой, 2015-2019.

Източник: НСИ, 2021.

¹⁰ МРРБ (2013). Регионален план за развитие на североизточен район за периода 2014-2020 г., стр. 8.

¹¹ Авторски колектив.(2020). Регионални профили: показатели за развитие 2020, Институт за пазарна икономика, стр. 43.

¹² Пак там, стр. 119.

Областта с най-малко по брой население за периода 2015-2019 г. е Търговище. Търговище обаче е сред малкото области в страната с положителен механичен прираст (разликата между броя на заселилите се и изселилите се през 2019 г. е 2,7% от цялото население). От четирите области, включени в обхвата на района, Търговище е с най-малки стойности на сключени бракове за 2019 г. (1.8% от общо сключените за страната бракове), докато Варна е с най-високи (7.1% от общо сключените за страната бракове). На база разглеждания показател област Варна е на трето място след област София (столица) и област Пловдив.

За 2019 г. в СИРП преобладава градското население (680 496 д.), в сравнение със жителите на селата (246457 д.). Към 31.12.2019 г. лицата на 65 и повече навършени години наброяват 19 0765, което е с 2783 души по-вече от 2018 г. От четирите области на СИРП Варна е с по-благоприятни показатели за възрастова зависимост, като коефициентът на възрастова зависимост като отношение на населението на над 65 години към това на 0–14 години достига 126% (при 150% в страната). Зависимостта между населението на над 65 години и 15–64-годишните е 29% (при 34% в страната).

По данни на НСИ коефициентът на раждаемост през 2019 г. за района е 8.6%, при средна стойност за страната 8.8%. Във вътрешнорегионален аспект за периода 2015-2019 г. най-ниски са стойностите на коефициентът в област Добрич. Коефициентът на смъртност е 14,5%, при средна стойност за България 15,5%. За 2019 г. най-високи стойности на смъртност за отбелязани в област Търговище (17%), като за целия район смъртността е най-висока сред мъжете спрямо жените.

Икономически профил

По данни на НСИ създаденият БВП на човек от населението в СИРП за 2019 г. е 13309 лв., което е под средното равнище за страната (17170 лв.), въпреки това то е с близо 6% повече от предходната 2018 г. Увеличение на БВП на глава от населението през 2019 г. спрямо предходната година се наблюдава във всички области на района, като най-голямо то е в област Варна (с 854 лв. повече).

Близо 5% увеличение през 2019 г. в СИРП има и в стойностите на БДС, като по данни на НСИ най-висок дял в брутна добавена стойност има сектора на услугите (около 9% от БДС за страната е произвеждана от регионалната икономика в СЗРП), като най-силно те са застъпени в област Варна. Както и в останалите райони на планиране в страната, така и в СЗРП аграрният сектор има най-малък дял (около 6%) в брутна добавена стойност в района.

По показателя БДС в млн. лв. през 2019 г. СИРП се нарежда на четвърто място след ЮЗРП, ЮЦРП и ЮИРП. Промислеността е основен структуроопределящ отрасъл на регионалната икономика, като структуроопределящите производства са химическата промишленост, транспортното машиностроене, енергетиката, производството на изделия от минерални суровини, както и хранително-вкусовата промишленост. За област Варна с нарастващо значение е т. нар. ”морска индустрия”. В нея се включват

корабоплаване, пристанища, корабостроене и кораборемонт, морски ресурси, морска наука и образование, всички дейности и услуги, обслужващи морския бизнес¹³.

Таблица 5. БВП и БДС по икономически сектори, 2019.

Област (NUTS III)	БДС по икономически сектори			БДС, Млн.лв.	БВП, Млн.лв.	БВП на човек от населението, лв.
	Аграрен	Индустрия	Услуги			
България	3 876	25 893	73 614	103 383	119 772	17 170
СИРП	655	2 775	7 219	10 649	12 337	13 309
Варна	175	1 630	4 832	6 637	7 689	16 340
Добрич	200	335	959	1 493	1 730	10 009
Търговище	115	328	563	1 005	1 165	10 470
Шумен	166	482	866	1 514	1 754	10 177

Източник: НСИ, 2021.

Коефициентът на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години в района през 2020 г. е 55.5%, което е еднакво със стойностите за страната. В сравнение с предходната 2019 г. показателят бележи спад с 0.6 п.п. От четирите области в района за 2020 г. най-високи стойности на разглеждания показател са отчетени в област Шумен (58.3%), а най-ниски в област Търговище (49.5%). Подобна е тенденцията и през 2019 г., когато коефициентът на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години в област Шумен е 57,9%, а в област Търговище е 52,5%. От гледна точка на работната сила не се наблюдават съществени различия през 2020 г. спрямо 2019 г., като общо за района тя е близо 13% от общата работна сила за страната.

През 2019 г. средносписъчният брой на наетите по трудово и служебно правоотношение в района (262817 д.) бележи спад с -2345 д. в сравнение с 2018 г. Намалението в заетите лица е отчетено във всички области на СИРП с изключение на област Шумен. Въпреки това Шумен има един от най-високите коефициенти на безработица в България през 2019 г. – 10,1% при населението на 15 и повече години, като по този показател се нарежда след Монтана, Силистра, Видин и Търговище¹⁴.

Средната годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение през 2019 г. за СИРП е 13269 лв., с което районът се нарежда на второ място след ЮЗРП (със средна годишна заплата 19025 лв.). Във вътрешнорегионален аспект за периода 2015-2019 г. най-високи са стойностите на разглеждания показател в област Варна, където е отбелязано и на-голямото увеличение за средната годишна заплата през 2019 г. спрямо 2018 г. (с 1274 лв. повече). Въпреки, че в областта икономическата активност нараства,

¹³ МРРБ (2012). Годишен доклад за наблюдение на актуализирания документ за изпълнението на регионалния план за развитие на североизточен район 2011-2013 г., стр.13.

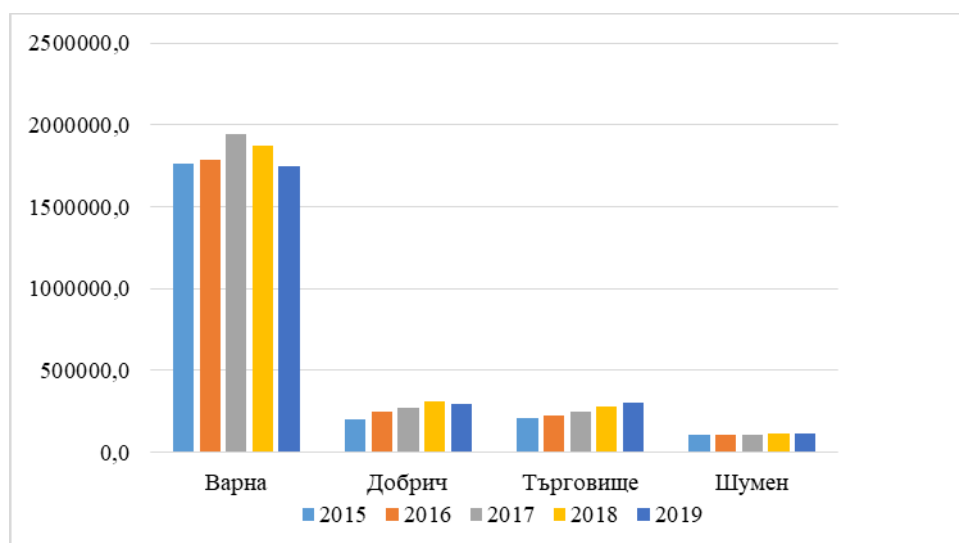
¹⁴ Авторски колектив.(2020). Регионални профили: показатели за развитие 2020, Институт за пазарна икономика, стр. 118.

тя все още не може да настигне средната за страната. Като причина за това се посочва наличието на флукуации през предходните няколко години¹⁵.

Коефициентът на безработица в СИРП през 2020 г.(6,1%) е над средния за страната (5,1%), като след СЗПР районът се нарежда на второ място по разглеждания коефициент. В сравнителен аспект с 2019 г. коефициентът на безработица се увеличава с 0.2 п.п. По брой безработни лица за 2020 г. СИРП се нарежда на трето място с 227 хил. безработни след СЗРП (39,1 хил. д.) и ЮЗРП (38,5 хил. д.). Най-много са безработните в област Шумен и област Добрич.

Фигура 12. Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12., хил. евро

Източник: НСИ, 2021.

Въпреки, че през 2019 г. по статистически данни се отчита тенденция за повишаване на преките чужди инвестиции в страната в предприятията от нефинансовия сектор с 421923,5 хил. евро в сравнение с 2018 г., за СИРП се наблюдава отлив на инвестиции. За 2019 г. те са 2459891,1 хил. евро, което е с 119589,6 хил. евро по-малко от 2018 г. Подобен отлив на средства се отчита във всички области на района с изключение на област Търговище, където през 2019 г. има с 24410,8 хил. евро повече чуждестранни преки инвестиции спрямо 2018 г., когато те са били 280506 хил. евро. Като причина се посочва наличието на няколко големи инвестиции в преработващата промишленост, които привличат ПЧИ¹⁶. Отношението на преките чуждестранни инвестиции в област Търговище спрямо общата стойност на показателя за 2019 г. за СИРП, нарежда областта на второ място след област Варна.

¹⁵ Авторски колектив.(2020). Регионални профили: показатели за развитие 2020, Институт за пазарна икономика, стр. 22.

¹⁶ Авторски колектив.(2020). Регионални профили: показатели за развитие 2020, Институт за пазарна икономика, стр. 110.

Изследователски профил

През 2019 г. персоналтът, зает с НИРД, в икономиката на СИРП възлиза на 3687 души. По този показател районът се нарежда на трето място в страната след ЮЗРП и ЮЦРП. Делът на района в общия брой на заетите с НИРД в страната достига почти 11%. На годишна основа броят на заетите с изследователска и развойна дейност в регионалната икономика остава почти непроменен. В структурно отношение положителна промяна се наблюдава по отношение на броя на заетите с НИРД в сектор Предприятия (увеличение с 5,75%), както и при изследователите в публичния сектор (увеличение с 2,65%). В рамките на СИРП преобладава броят на заетите в публичния сектор, в това число изследователски звена и висши училища на държавна издръжка. Предприятията заемат едва 26%-ен дял по отношение на броя на заетите с НИРД в рамките на района.

Финансирането, разпределено за изследвания и развойна дейност в СИРП през 2019 г., възлиза на 63,852 млн. лв. Размерът на финансирането за НИРД в района се е увеличило с над 28% на годишна база. По този показател СИРП изпреварва всички останали райони с изключение на ЮЦРП. Въпреки че персоналтът, зает с НИРД в предприятията е едва една-четвърт от общия брой за района, разпределеното финансиране към предприятията възлиза на над половината от всички привлечени средства (близо 52%). В рамките на регионалната структура звената на публичния сектор привличат 25% от финансирането за НИРД. Подробни данни за висшите училища и нетърговските организации в района липсват.

Фигура 13. Изследователски капацитет по райони за планиране, 2018 г.

Източник: НСИ, 2019.

Регионалната иновационна система включва следните изследователски и университетски звена, включително по приоритети за интелигентна специализация:

СЕВЕРОИЗТОЧЕН РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ

Индустрия за здравословен живот и биотехнологии

Висши училища	ССА	Научна инфраструктура	Университетски болници
Медицински университет, Варна	Добруджански земеделски институт, Генерал Тошево Земеделски институт, Шумен Институт по рибни ресурси, Варна	Национален циклотронен център (София и Варна) Инфраструктура за устойчиво развитие в областта на морските изследвания, обвързана и с участието на България в Европейската инфраструктура (Euro-Argo), Варна	УМБАЛ, Варна

Мехатроника и чисти технологии

Висшето военноморско училище „Н. Й. Вапцаров“, Варна
Технически университет, Варна

Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии

Други

Висши училища	БАН
Висше училище по мениджмънт, програма по Софтуерни системи и технологии Икономически университет, Варна (Факултет "Информатика")	Регионален академичен център, БАН, Варна Регионален академичен център, БАН, Добрич Регионален академичен център, БАН, Шумен Институт по океанология „Фритьоф Нансен“, Варна

Иновационен профил

Регионалният иновационен индекс 2019 потвърждава тенденцията на сближаване между европейските държави и региони по отношение на техния иновационен потенциал. С една уговорка, че подобно сближаване е налице между групите на водещите, силните и умерените иноватори. Обратно на тази тенденция, **скромните иноватори регистрират засилващо се отдалечаване спрямо средните европейски равнища**. Като

потвърждение, налице е влошаване на показатели във всички региони на Румъния и в повечето региони на България.

Резултатът за България е увеличаваща се дистанция между районите за планиране. Влошаването на иновационния потенциал за **Североизточен район за планиране** е от -1,3%; за **Югоизточен район за планиране** от -1,5% и за **Южен централен район за планиране** от -0,9%. При последния не се наблюдават водещи на национално ниво резултати по показателите на Регионалното иновационно табло.

Фигура 14. Регионалният иновационен индекс 2019, СИРП, нормализирани стойности по показателите за анализ на иновационен потенциал

Източник: Regional Innovation Scoreboard 2019, <https://interactivetool.eu/RIS/index.html>

На основата на въведеното вътрешногрупово диференциране на регионите, във всяка от основните групи се различават по три под-групи, като регионите от горната една трета

се обозначават с положителен знак (+), а регионите от последната една трета се обозначават с отрицателен знак (-). Равносметката за СИРП е:

Таблица 6. Позициониране на СИРП в Регионалното иновационно табло, ЕС-28.

NUTS	Регион	Регионален иновационен индекс	Позиция	Група	Промяна
BG33	СИРП	37,3	227	Скромни иноватори	-1,3

Източник: Regional Innovation Scoreboard 2019, <https://interactivetool.eu/RIS/index.html>

Броят на предприятията от СИРП, подали „Справка за иновационната дейност на предприятието през периода 2016 - 2018 година“, е 1620, или 3,02% от броя на всички предприятия, позиционирани в СИРП. Съгласно експертни оценки обаче, тези данни са силно подценени, и броят на иновативните предприятия на практика е много по-голям. Резултатите от проучването на иновационната дейност на българските предприятия, технологичните им нужди и основните бариери пред техния растеж, което Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ проведе в рамките на проект „Ефективна и прозрачна политика за интелигентна специализация на България 2021 – 2027“, разглеждат три основни групи иновации от гледна точка на позиционирането на иновацията – продуктови иновации (какво се произвежда), процесни и организационни (как се произвежда) и маркетингови (за кого се произвежда и как се продава). В изследването са включени 79 предприятия от СИРП, или 7,7% от цялата извадка от 1028 фирми. Резултатите за СИРП сочат:

- Делът на предприятията, които са въвели нови или усъвършенствани продукти на пазара за 2019 г. възлиза на 21,7%. По-голямата част от иновативните предприятия (почти 82,8%) са въвели продуктови иновации на българския пазар. Близко 14% е делът на предприятията с лансирани нови продукти на международния пазар. По този показател СИРП се нарежда на първо място в страната с най-висок дял предприятия, лансирали продуктови иновации. Близко 60% от фирмите с продуктови иновации са работили самостоятелно, други 37% са осъществили съвместна иновационна дейност с външни организации, а останалите изцяло са възложили дейностите по разработването на нови продукти на външна организация.
- Предприятията с внедрени процесни иновации възлизат на 11,6%. По-ниската иновационната активност на предприятията от района по отношение на процесните иновации съответства на тенденцията за цялата страна. По правило, процесни иновации се предприемат от средни и големи предприятия. За близо 88,4% от въвелите процесни иновации, производствени методи са нови или значително усъвършенствани по отношение на целия отрасъл на национално и международно равнище. Близко 69% от предприятията, заявили активност при подобряването на производствените си процеси, твърдят, че иновацията е разработена и въведена изцяло със собствени сили.

- Близко 14%% от фирмите от района са въвели нови или значително усъвършенствани управленски методи и системи (организационни иновации).
- Делът на предприятията от района с въведени маркетингови иновации е 11%, включително нови или значително променени методи за продажба и разпространение.

Изключително слаба е активността на предприятията от региона по отношение на участието във форми за трансфер на технологии. Само 1,5% от предприятията са предоставили интелектуална собственост на външни контрагенти (чрез продажба на патенти или права за ползване на търговски марки, лицензионни договори и т.н.). Едва 3,7% декларират, че са купили интелектуална собственост от други организации (чрез покупка на патенти или права за ползване на търговски марки, лицензионни договори и т.н.). Малко над 5% от изследваните предприятия посочват, че разполагат с обособено звено за изследователска и/или развойна дейност.

Североизточен район показва малко по-високи резултати в сравнение с Югоизточен със съответно 21% от общия брой полезни модели и патенти и 27% от общия брой участия в проекти (без София-град). За разлика от Южен централен обаче, тук резултатите от научно-изследователската и иновационна дейност са концентрирани преди всичко в бизнес предприятия и в по-малка степен – в наличните ВУЗ, а на трето място остават изследователските институти. Тази специфична подредба присъства и в останалите райони, което показва, че по-силното представяне на изследователските институти е характерна черта само за Южен централен район. Варна е центърът, който събира почти изцяло както научно-изследователския капацитет, така и резултатите от по-общата иновационна дейност в района. Извън Варна, като регионални центрове се очертават Шумен и Добрич.

Фигура 15. Проектна и патентна активност, СЦРП

Източник: АРК Консултинг ЕООД по данни на Патентно ведомство на Р България и отворени данни за проекти по РП Хоризонт 2020

Предимства и недостатъци на регионалната иновационна система

Предимства	Недостатъци
Запазване стойностите на коефициента на раждаемост през 2018 и 2019 г. Намаляване на коефициента на смъртност през 2019 г. спрямо 2018 г. Увеличаване на БВП на човек от населението през 2019 спрямо 2018 г. във всички области на района СИРП е на второ място по средна годишна заплата спрямо останалите области за планиране през 2019 г. Положителна промяна се наблюдава по отношение на броя на заетите с НИРД в сектор Предприятия Размерът на финансирането за НИРД в района се е увеличило с над 28% на годишна база СИРП се нарежда на първо място в страната с най-висок дял предприятия, лансирали продуктови иновации	Намаляване на броя на населението Увеличаване на броят на застаряващото население Спад на стойностите на коефициента на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години през 2020 спрямо 2019 г. Намаление на зетите лица във всички области на СИРП с изключение на област Шумен Коефициентът на безработица в СИРП през 2020 г. е над средния за страната, като след СЗПР районът се нарежда на второ място по разглеждания коефициент Отлив на ПЧИ през 2019 г. във всички области на района с изключение на област Търговище Влошаване на иновационния потенциал на района Слаба активност на предприятията от региона по отношение на участието във форми за трансфер на технологии

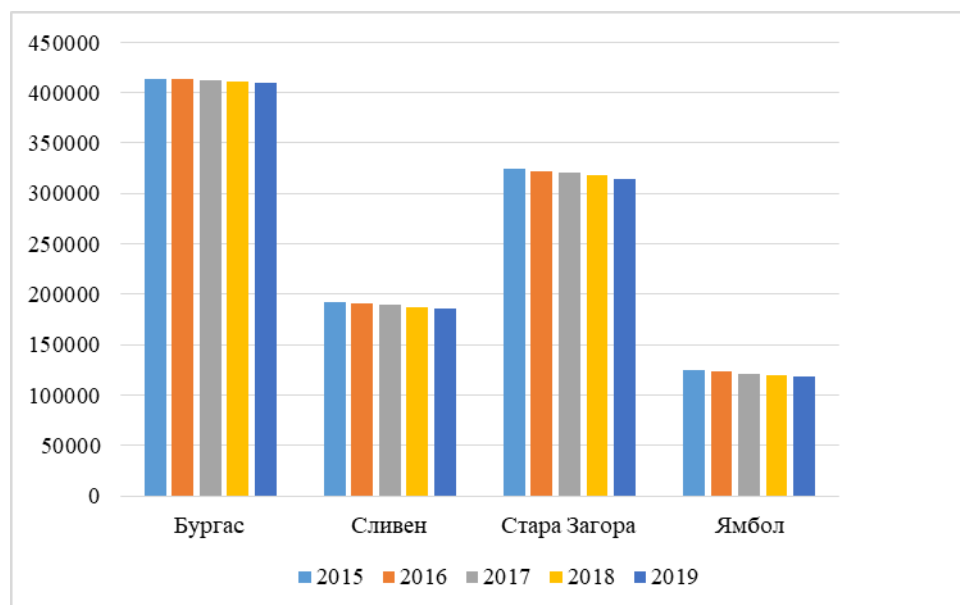
Югоизточен район за планиране

Демография на района

В териториалния обхват на Югоизточния район са включени областите: Бургас, Сливен, Стара Загора и Ямбол. Площта на района е 19 799 км² (17,8 % от територията на страната), като в него са включени общо 33 общини¹⁷.

В демографски аспект по брой на население за 2019 г. ЮИРП се нарежда на трето място от останалите райони за планиране след Югозападния и Южен централен район. По-конкретно населението в района наброява 1028097 д., което е близо 15% от населението на България за същата година, но и с 7717 души по-малко от 2018 г. И през 2019 г. се запазва тенденцията на областно ниво шест области в страната да имат население с над 4 % от общото население в България. От тези шест области две са на територията на ЮИРП, и това са област Бургас (5.87%) и област Стара Загора (4.51%). Останалите са в СИРП (област Варна – 6.75%), ЮЗРП (област Благоевград – 4.36% и София –столица - 19.04%) и ЮЦРП (област Пловдив – 9.57%).

Фигура 16. Средно годишно население по области в ЮИРП, брой, 2015-2019.

Източник: НСИ, 2021.

¹⁷ МРРБ (2018). Годишен доклад за наблюдение изпълнението на регионалния план за развитие на югоизточен район за 2017 г., стр. 21.

Във вътрешнорегионален аспект и в четирите области на ЮИРП се отчита намаляване на населението през 2019 г. в сравнение с 2018 г., като най-голямо то е в област Стара Загора (-2836 д.). Механичният прираст на област Стара Загора се колебае около баланс между броя на заселилите се и изселилите се (за 2019 г. той е $-1,8\%$)¹⁸. От гледна точка на урбанизацията близо 73% от жителите на района са в градовете.

В ЮИРП за 2019 г. по статистически данни са отчетени 218211 лица на възраст на и над 65 години. Посочените данни са с 2066 бр. повече от предходната 2018 г. През 2019 г. коефициентът на раждаемост за ЮИР е 9,7 ‰, което е с 0,9 п.п. повече от общото за страната. Във вътрешнорегионален аспект за анализирания година най-голям е коефициентът на раждаемост в област Сливен (12,4‰), а най-малък в област Стара Загора (8,9‰), където през 2019 г. са живородени със 144 деца по-малко спрямо 2018 г. По брой на сключени бракове през 2019 г. Бургас се нарежда на четвърто място (със 6.7% от общо сключените за страната бракове) след областите София (столица), Пловдив и Варна.

Стойностите на коефициентът на обща смъртност за 2019 г. в ЮИРП се запазва непроменен от 2017 г., като стойността му е 15,4 ‰. Средният коефициент на смъртност за страната през 2019 г. е 15,5 ‰. В четирите области на района най-големи стойности на разглеждания коефициент са отчетени в област Ямбол, а най-ниски в област Бургас. Данните от НСИ са показателни за по-висока смъртност сред мъжете и в четирите области на ЮИРП.

Икономически профил

През 2019 г. стойността на произведения брутен вътрешен продукт (БВП) в Югоизточния район е 13335,915 млн. лв., което формира близо 11 % от националния БВП за същата година (119772,25 млн. лв.). Тези данни поставят района на трета позиция по анализирания показател след ЮЗРП и ЮЦРП.

По данни на НСИ създаденият БВП на човек от населението в ЮИРП за 2019 г. е 12971 лв., което е под средното равнище за страната (17170 лв.), въпреки това то е с 179 лв. повече от предходната 2018 г. Увеличение на БВП на глава от населението през 2019 г. спрямо предходната година се наблюдава във всички области на района с изключение на област Стара Загора, където е отчетен спад на показателя (16276 лв. през 2019 г. спрямо 17281 лв. за 2018 г.).

Близо 11% от общия за страната БДС се генерира в ЮИРП, като по данни на НСИ най-висок дял в брутна добавена стойност има сектора на услугите (около 9% от БДС за страната е произвеждана от регионалната икономика в СЗРП). При разпределението на отделните дялове (аграрен, индустрия, услуги) в структурата на БДС, се наблюдава вътрешнорегионален дисбаланс. Област Бургас заема водещо място в сектора на услугите и в аграрния сектор. Област Стара Загора е водеща в индустриалния сектор на района. Областите Сливен и Ямбол имат по - малък принос към БДС на района.

¹⁸ Авторски колектив.(2020). Регионални профили: показатели за развитие 2020, Институт за пазарна икономика, стр. 107.

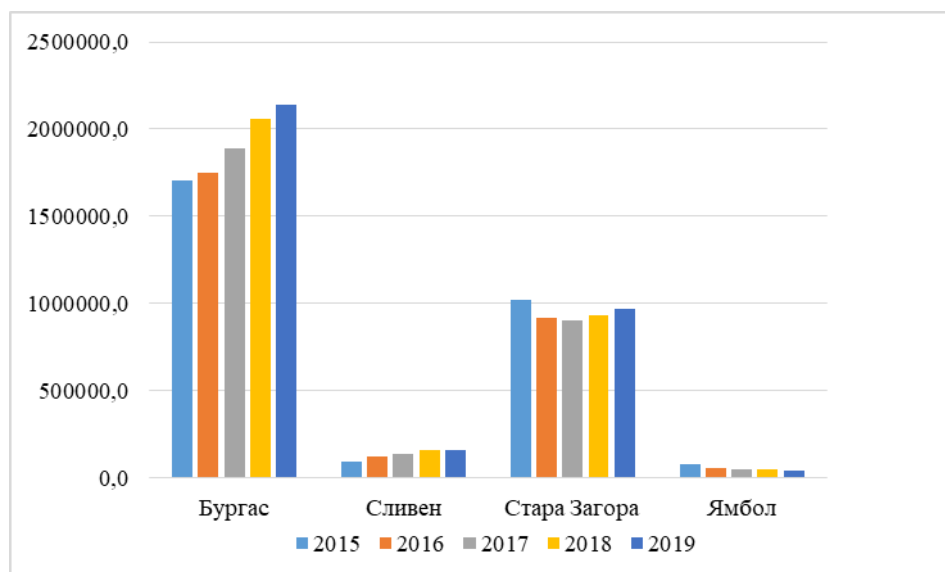
Таблица 7. БВП и БДС по икономически сектори, 2019г

	БДС по икономически сектори			БДС, Млн.лв.	БВП, Млн.лв.	БВП на човек от населението, лв.
	Аграрен	Индустрия	Услуги			
	3 876	25 893	73 614	103 383	119 772	17 170
ЮИРП	592	4 292	6 628	11 511	13 336	12 971
Бургас	191	1 171	3 391	4 753	5 507	13 437
Сливен	111	359	830	1 300	1 506	8 130
Стара Загора	168	2 451	1 805	4 424	5 125	16 276
Ямбол	121	311	602	1 034	1 198	10 142

Източник: НСИ, 2021.

ЮИРП заема трето място на база показателя средно списъчен брой на наетите лица по трудово и служебно правоотношение за 2019 г. (291261 бр.) Въпреки това се наблюдава чувствително понижаване на показателя спрямо 2018 (297847 бр.) и 2017 г. (299701 бр.). Най-големи са стойностите на намаление на показателя през 2019 г. в областите Стара

Фигура 17. Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12., хил. евро

Източник: НСИ, 2021.

Югоизточният район се класира и на трето място по показателя средна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение, като за 2019 г. първите две водещи позиции заемат ЮЗРП и СИРП. За 2019 г. спрямо 2018 г. показателят бележи увеличение във всички области на района, като най-голямо то е в област Ямбол (+1233 лв.), а най-малко е в област Стара Загора (+724 лв.).

През 2020 г. коефициентът на икономическа активност в ЮИРП е 54,1%, което е с 1,4 п.п. под средното за страната. В сравнителен аспект с предходната 2019 г. коефициентът бележи спад за района с 1,6 п.п. От гледна точка на работната сила, концентрирана в района, то за 2020 г. тя е близо 14% от общата за страната, като преобладават представителите на мъжкия пол. Безработните лица обаче за същата година са 21,3 хил. д., което е близо 13% от безработните в страната. През 2020 г. в сравнение с 2019 г. коефициентът на безработица е с 0.6 п.п. повече. На вътрешно регионално ниво най-много са безработните в област Бургас (8,9 хил. д.), а най-висок коефициент на безработица е отчетен в област Сливен (6,9% при средно за района 4,6%).

За 2019 г. близо 13% от общия размер на преките чуждестранни инвестиции в нефинансови предприятия за страната са насочени към ЮИРП. В сравнение с 2018 г. ПЧИ в района се увеличават с 105871,4 хил. евро. Водеща област в района по привличане на ПЧИ е област Бургас. На вътрешно регионално ниво в ЮИРП намаления на ПЧИ се наблюдава в областите Сливен (-2804,5 хил. евро) и Ямбол (-11709,7 хил. евро).

Изследователски профил

В рамките на ЮИРП 2730 души са заети с НИРД през 2019 г. Районът регистрира ръст от близо 6% на годишна основа. По отношение на националната структура на заетите с НИРД, ЮИРП заема четвърта позиция с 7,8%, преди СЗРП и СЦРП.

Фигура 18. Изследователски капацитет по райони за планиране, 2018 г.

Източник: НСИ, 2019.

Близко 51% от заетите с НИРД в района са представители на сектор Предприятия, като ръста на заетите с НИРД в сектора е под средното за района – едва 2%. Най-съществен е този ръст в публичния сектор – над 10%, като в абсолютно изражение районът заетите с НИРД в звената на държавна издръжка в района достига 328 души.

През 2019 г. разходите за НИРД на ЮИРП възлизат на 47,798 млн. лв., което нарежда района на четвърто място в страната и по този показател. Постигнатото увеличение по отношение на финансирането е по-високо в сравнение с броя на заетите с НИРД и възлиза на малко над 13%. В регионалната структура на разходи за НИРД с най-висок дял е сектор Предприятия – почти 77% от цялото привлечено финансиране. Следва държавния сектор с малко над 13%.

Регионалната иновационна система включва следните изследователски и университетски звена, включително по приоритети за интелигентна специализация:

ЮГОИЗТОЧЕН РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ

Индустрия за здравословен живот и биотехнологии

Висши училища	ССА	Университетски болници
Тракийски университет, Стара Загора, Катедра "Хранителни технологии"	Земеделски институт - Стара Загора Институт по земеделие – Карнобат	УМБАЛ, Стара Загора УМБАЛ, Бургас
Бургаски университет „Асен Златаров“	Институт по полски култури – Чирпан Институт по розата и етеричномаслените култури – Казанлък	

Мехатроника и чисти технологии

Тракийски университет, Стара Загора
Бургаски университет „Асен Златаров“
Технически университет, София, Колеж, Сливен
Технически университет, София, Колеж, Казанлък

Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии

Национална художествена академия - филиал Бургас

Други

Висши училища	БАН
Бургаски свободен университет, Център по информатика и технически науки	Регионален академичен център, БАН, Бургас Регионален академичен център, БАН, Казанлък

Шуменски университет

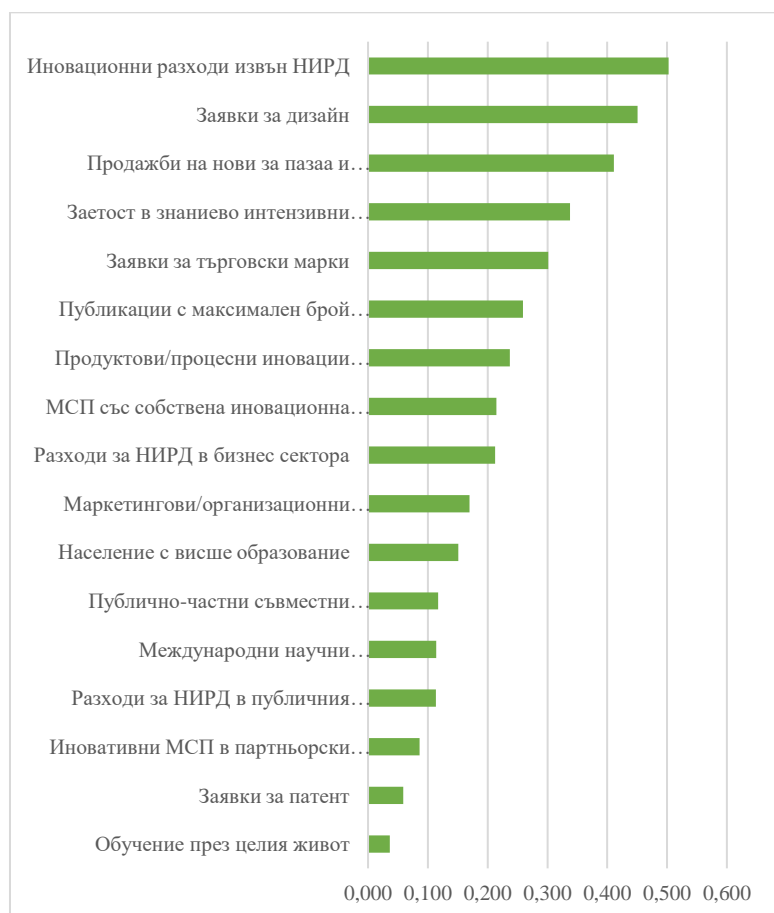
Регионален академичен център, БАН,
Сливен

Регионален академичен център, БАН, Стара
Загора

Иновационен профил

Регионалният иновационен индекс 2019 потвърждава тенденцията на сближаване между европейските държави и региони по отношение на техния иновационен потенциал. С една уговорка, че подобно сближаване е налице между групите на водещите, силните и умерените иноватори. Обратно на тази тенденция, **скромните иноватори регистрират засилващо се отдалечаване спрямо средните европейски равнища**. Като потвърждение, налице е влошаване на показатели във всички региони на Румъния и в повечето региони на България.

Фигура 19. Регионалният иновационен индекс 2019, ЮИРП, нормализирани стойности по показателите за анализ на иновационен потенциал

Източник: Regional Innovation Scoreboard 2019, <https://interactivetool.eu/RIS/index.html>

Резултатът за България е увеличаваща се дистанция между районите за планиране. Влошаването на иновационния потенциал за **Югоизточен район за планиране** от в рамките на 1,5%.

На основата на въведеното вътрешногрупово диференциране на регионите, във всяка от основните групи се различават по три под-групи, като регионите от горната една трета се обозначават с положителен знак (+), а регионите от последната една трета се обозначават с отрицателен знак (-). Равносметката за ЮИРП е:

Таблица 8. Позициониране на ЮИРП в Регионалното иновационно табло, ЕС-28.

NUTS	Регион	Регионален иновационен индекс	Позиция	Група	Промяна
BG34	ЮИРП	35,7	229	Скромни иноватори	-1,5

Източник: Regional Innovation Scoreboard 2019, <https://interactivetool.eu/RIS/index.html>

Броят на предприятията от ЮИРП, подали „Справка за иновационната дейност на предприятието през периода 2016 - 2018 година“, е 1697, или 2,91% от броя на всички предприятия, позиционирани в ЮИРП. Съгласно експертни оценки обаче, тези данни са силно подценени, и броят на иновативните предприятия на практика е много по-голям. Резултатите от проучването на иновационната дейност на българските предприятия, технологичните им нужди и основните бариери пред техния растеж, което Фондация “Приложни изследвания и комуникации” проведе в рамките на проект „Ефективна и прозрачна политика за интелигентна специализация на България 2021 – 2027“, разглеждат три основни групи иновации от гледна точка на позиционирането на иновацията – продуктови иновации (какво се произвежда), процесни и организационни (как се произвежда) и маркетингови (за кого се произвежда и как се продава). В изследването са включени 113 предприятия от ЮИРП, или 11% от цялата извадка от 1028 фирми. Резултатите за ЮИРП сочат:

- Делът на предприятията, които са въвели нови или усъвършенствани продукти на пазара за 2019 г. възлиза на 13,3%. По-голямата част от иновативните предприятия (почти 60%) са въвели продуктови иновации на българския пазар. Други 40% от предприятията декларират, че са лансирали нови продукти на международния пазар. 50% от фирмите с продуктови иновации са работили самостоятелно, други 43% останалите частично са възложили дейностите по разработването на нови продукти на външна организация.
- По-ниска е иновационната активност на предприятията от района по отношение на процесните иновации, което съответства на тенденцията за цялата страна. По правило, процесни иновации се предприемат от средни и големи предприятия. Близо 11% от предприятията в района са въвели процесни иновации. За всички

въвели процесни иновации, производствени методи са нови или значително усъвършенствани по отношение на целия отрасъл на национално и международно равнище. Близко 55% от предприятията, заявили активност при подобряването на производствените си процеси, твърдят, че иновацията е разработена и въведена изцяло със собствени сили.

- Малко над 14% от фирмите от района са въвели нови или значително усъвършенствани управленски методи и системи (организационни иновации).
- Близко 11% е делът на предприятията от района с въведени маркетингови иновации, включително нови или значително променени методи за продажба и разпространение.

Изключително слаба е активността на предприятията от региона по отношение на участието във форми за трансфер на технологии. Едва 0,9% декларират, че са купили интелектуална собственост от други организации (чрез покупка на патенти или права за ползване на търговски марки, лицензионни договори и т.н.). Под 1% от предприятията в района декларират, че разполагат със собствени обособено звено за изследователска и/или развойна дейност.

Югоизточен район събира съответно 22% от общия брой полезни модели, 10% от общия брой патентни и 12% от общия брой участия в проекти по Хоризонт 2020. За тези резултати заслуги имат преди всичко бизнес предприятия и в много малка степен - неправителствения сектор и публично финансираните научно-изследователски организации. За разлика от предишните два района обаче, тук не се очертава ясен център, а резултатите от научно-изследователската и иновационна дейност се разпределят между пет града – Стара Загора, Бургас, Казанлък, Ямбол и в по-малка степен – Сливен.

Фигура 20. Проектна и патентна активност, СЦРП

Източник: АРК Консултинг ЕООД по данни на Патентно ведомство на Р България и отворени данни за проекти по РП Хоризонт 2020

Предимства и недостатъци на регионалната иновационна система

Предимства	Недостатъци
През 2019 г. коефициентът на раждаемост за ЮИР остава непроменен от 2017 г. насам. За 2019 г. е с 0,9 п.п. повече от общото за страната Стойностите на коефициентът на обща смъртност за 2019 г. в ЮИРП се запазва непроменен от 2017 г. За 2019 г. е под средната за страната Увеличаване на създаденият БВП на човек от населението през 2019 г., въпреки че то остава под средното за страната По стойност на БВП за 2019 г. районът е на трета позиция след ЮЗРП и ЮЦРП Увеличаване на средната годишна заплата, като Югоизточния район се класира на трето място по показателя средна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение за 2019 г. Увеличаване на преките чуждестранни инвестиции в нефинансови предприятия през 2019 г. в сравнение с 2018 г. Районът регистрира ръст от близо 6% на годишна основа по показателя за заети с НИРД 40% от предприятията декларират, че са лансирали нови продукти на международния пазар	Намаляване на броя на населението въпреки, че за 2019 г. ЮИРП се нарежда на трето място от останалите райони за планиране Увеличаване на броя на застаряващото население Понижаване на броя на наетите лица по трудово и служебно правоотношение за 2019 г., въпреки че за същата година ЮИРП заема трето място на база показателя средно списъчен брой на наетите лица по трудово и служебно правоотношение Спад на коефициентът на икономическа активност през 2020 г. спрямо 2019 г., като същият остава под средните стойности за страната Увеличаване на коефициента на безработица през 2020 г. спрямо 2019 г. Влошаването на иновационния потенциал Слаба активност на предприятията от региона по отношение на участието във форми за трансфер на технологии

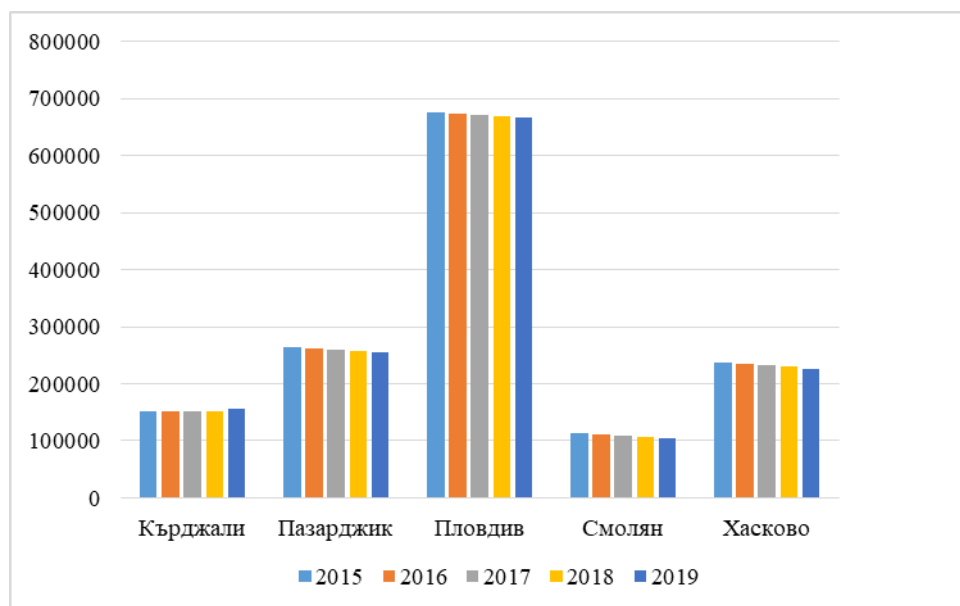
Южен централен район за планиране

Демография на района

Южен централен район обхваща териториите на административните областите Кърджали, Пазарджик, Пловдив, Смолян и Хасково. Районът включва общо 58 общини, като площта на района е 22 365,1 км², съставляваща 20,07 % от територията на страната¹⁹.

По статистически данни за 2019 г. осем области в България са с положителен механичен прираст като най-висок той е в областите Кърджали и Шумен. Освен Кърджали, с положителен механичен прираст в ЮЦРП е и област Пловдив.

Фигура 21. Средно годишно население по области в ЮЦРП, брой, 2015-2019.

Източник: НСИ, 2021.

С най-голямо намаление на населението, което е в резултат на отрицателен механичен прираст, са областите Сливен и Смолян²⁰. През 2019 г. общото население в ЮЦРП е 1408439 д., което е близо 20% от населението на страната, поставяйки района на второ място по брой население слез ЮЗРП. Във вътрешнорегионален аспект не се наблюдават съществени изменения в населението през периода 2015-2019 г.

¹⁹ МРРБ (2019). Годишен доклад за наблюдение изпълнението на Регионалния план за развитие на Южен централен район (2014-2020 г.) за 2019 г., стр. 6.

²⁰ Пак там, стр. 16.

Въпреки това, със изключение на област Кърджали във всички останали области в ЮЗРП се отчита намаление в броя на населението през 2019 г. в сравнение с 2018 г. Най-голямо е намалението в област Хасково (-2980 д.), следвано от област Пазарджик (-2595 д.). Населението в ЮЗРП е неравномерно разпределено, като най-слабо населени са планинските и периферни области и общини по границата с Р Гърция²¹. Преобладава градското население в района, като дялът му е 67,5%, което е по-ниско от средното за страната (73,7%). Въпреки това се наблюдава процес на обезлюдяване на селата²².

През 2019 г. всички области в страната имат отрицателен естествен прираст. Под средното ниво за страната са областите Кърджали (-3,6‰) и Пловдив (-5,3‰).

Продължава процесът на застаряване на населението, като жителите на района на и над 65 годишна възраст за 2019 г. са 302722 д., което е с 3797 души повече от 2018 г. По брой на сключени бракове през 2019 г. област Пловдив се нарежда на първо място в ЮЗРП и на второ в страната (9.8% от общо сключените за страната бракове). Най-ниски стойностите на показателя за региона са отчетени в област Смолян (1.1% от общо сключените за страната бракове).

По отношение на коефициента на раждаемост на населението в ЮЗР, през 2019 г. стойността му е еднаква със отчетената средна стойност за България (8,8 ‰). Във вътрешнорегионален аспект най-висока е раждаемостта в област Пловдив, а най-ниска в област Смолян.

Коефициентът на смъртност през 2019 г. за района е 15,1‰, което е близко до средната стойност за страната 15,5‰. Във всички области на ЮЗР се наблюдава влошаване на нивото на смъртност. От шестте области на статистическия район най-висок е коефициентът на смъртност в област Хасково (16,7‰), а най-нисък в област Кърджали (12,6‰).

Икономически профил

На база показателя БВП ЮЗРП се нарежда на второ място след ЮЗРП през 2019 г. с 16949 млн. лв., което формира близо 14 % от националния БВП за същата година (119772,25 млн. лв.). БВП на глава от населението в ЮЗРП през 2019 г. е 12 034 лв., което е значително по-ниско от средното равнище за страната (17 170 лв.). Спрямо 2018 г. показателят нараства с 1042 лв. На вътрешно регионално равнище най-голям е БВП на глава от населението в областите Пловдив и Смолян.

Брутният вътрешен продукт на човек от населението в област Пловдив е петият най-висок в страната, въпреки това нивото на бедност в областта се повишава и през 2019 г. е по-високо от средното за страната. Дялът на населението, живеещо под националната линия на бедност е 22,7%, което е с 0.1 п.п. повече от това за страната (22,6%)²³. За 2019 г. най-висок дял в брутната добавена стойност, произвеждана от регионалната икономика

²¹ МРРБ (2019). Годишен доклад за наблюдение изпълнението на Регионалния план за развитие на Южен централен район (2014-2020 г.) за 2019 г., стр. 22.

²² Пак там.

²³ Авторски колектив.(2020). Регионални профили: показатели за развитие 2020, Институт за пазарна икономика, стр. 74.

има секторът на услугите, като стойностите му за ЮЦРП са около 12% от общата стойност на услугите в БДС на национално равнище. Сектор “Индустрия“ произвежда близо 36 % от БДС в ЮЦРП, а дялът на аграрния сектор в ЮЦРП е близо 9%.

Таблица 9. БВП и БДС по икономически сектори, 2019г

	БДС по икономически сектори			БДС, Млн.лв.	БВП, Млн.лв.	БВП на човек от населението, лв.
	Аграрен	Индустрия	Услуги			
България	3 876	25 893	73 614	103 383	119 772	17 170
ЮЦРП	805	5 217	8 608	14 629	16 949	12 034
Кърджали	145	503	643	1 290	1 494	9 606
Пазарджик	160	852	1 174	2 186	2 532	9 965
Пловдив	268	2 995	5 069	8 332	9 653	14 460
Смолян	78	413	563	1 053	1 220	11 681
Хасково	154	455	1 159	1 768	2 049	9 036

Източник: НСИ, 2021.

По информация от МРРБ Доходите на населението в Южен централен район продължават да изостават от средното равнище за страната.

По показателя среден списъчен брой на наетите лица по трудово и служебно правоотношение районът се нарежда на второ място за 2019 г. след ЮЗРП. С изключение на област Хасково всички останали области в района отчитат увеличение в броя на наетите лица за 2019 г. спрямо 2018 г. Област Хасково е сред най-слабо развитите икономически области в Южна България, за благоприятна обаче там се счита динамиката на пазара на труда, поради отчетена ниска безработица, и заетост на населението, която надхвърля средните за страната стойности²⁴.

Средната годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение през 2019 г. в района е 12190 лв. По този показател ЮЦРП продължава да е на четвърто място след районите ЮЗРП (19025 лв.), СИРП (13269 лв.) и ЮИРП (12687 лв.). В сравнителен аспект с 2018 г. се отчита увеличение на разглеждания показател във всички области на ЮЦРП, като най-голямо е увеличението в област Пловдив (+1216 лв.).

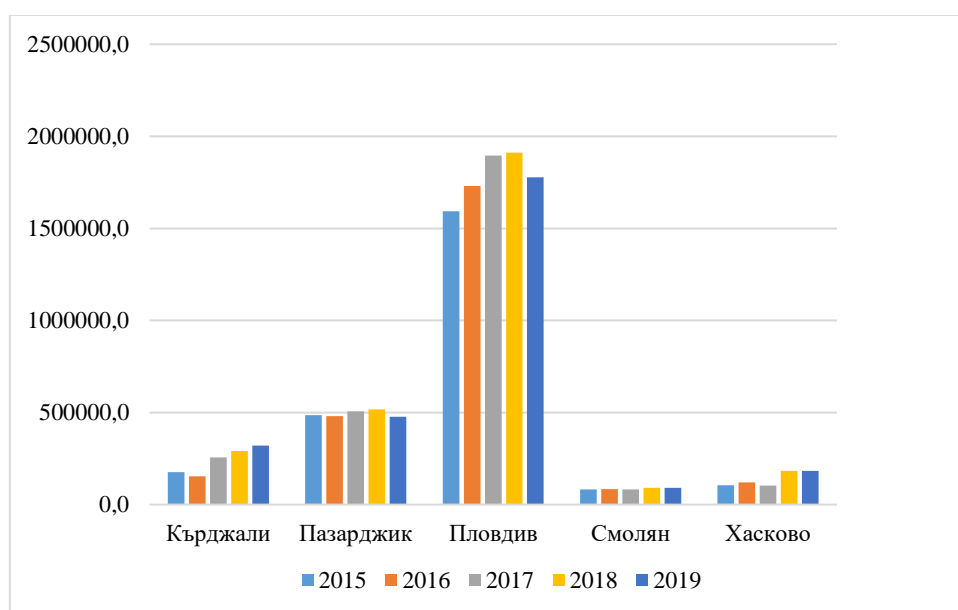
През 2020 г. коефициентът на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години в ЮЦРП е 53,8% при 55,5% средно за страната. Във вътрешнорегионално равнище за същата година най-високи стойности са отчетени в област Пловдив (55,5%) и област Пазарджик (55,1%). В сравнение с предходната 2019 г. се отбелязва намаление на анализирания показател с 1.7 п.п. Най-съществено е

²⁴ Авторски колектив.(2020). Регионални профили: показатели за развитие 2020, Институт за пазарна икономика, стр. 113.

намалението на показателя в област Хасково (50,5% за 2020 г. при 53,3% през 2019 г.). Близко 20% от работната сила на страната е концентрирана в ЮЦРП, като най-високи стойности показателят има в област Пловдив (314,7 хил.).

През 2020 г. на база показателят коефициент на безработица ЮЦРП се нарежда на шесто място с коефициент 3,4%, което е с 1.7 п.п. по-малко от средният за страната (5,1%) и с 0.4 п.п. повече спрямо 2019 г. От петте области, обхванати в района, през 2020 г. с най-високи стойности по анализирания показател е област Смолян. В сравнителен аспект с предходната 2019 г. само в областите Смолян и Пловдив е отчетено увеличение на

Фигура 22. Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12., хил. евро

Източник: НСИ, 2021.

За 2019 г. размерът на преките чуждестранни инвестиции в нефинансови предприятия за страната е 25341512,8 хил. евро, като близо 11% от тях са вложени в ЮЦРП. По анализирания показател за 2019 г. районът е на трето място след ЮЗРП и ЮИРП. В сравнителен аспект с 2018 г. обаче се отчита отлив на инвестиции в размер на 143288,8 хил. евро, като най-засегната от това е област Пловдив, където разликата е -133724,2 хил. евро.

Изследователски профил

Заетите с НИРД в рамките на регионалната икономика на ЮЦРП през 2019 г. възлизат на 4405 души, което е най-значителния изследователски потенциал за страната след ЮЗРП, където е позиционирана столицата. По този начин делът на района в националната структура по показателя се равнява на почти 13%. Наред с това, районът

регистрира ръст от малко над 13% на годишна основа. В рамките на района 2036 са заетите с НИРД в сектор Предприятия, което е почти половината от общия им брой (46%). Значителен е делът и на заетите с НИРД във висшите училища, разположени на територията на ЮЦРП – 1741, или близо 40%. В изследователските звена на държавна издръжка заетите с НИРД възлизат на 585 души.

През 2019 г. разходите за НИРД в ЮЦРП възлизат на 91,877 млн. лв. Наред с това, районът регистрира значителен ръст на годишна основа от над 32%. Над 63% от разходите за НИРД в района са направени от бизнеса, следвани от висшите училища с над 22%, и Държавен сектор с 12%. Делът на нетърговските организации е 4,39%.

Фигура 23. Изследователски капацитет по райони за планиране, 2018 г.

Източник: НСИ, 2019.

Регионалната иновационна система включва следните изследователски и университетски звена, включително по приоритети за интелигентна специализация:

ЮЖЕН ЦЕНТРАЛЕН РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ

Индустрия за здравословен живот и биотехнологии

Висши училища	ССА	Научна инфраструктура	Университетски и болници
Аграрен университет, Пловдив	Институт по Зеленчукови Култури „Марица”, Пловдив	Разпределена инфраструктура от центрове за производство и изследване на нови материали и техните приложения, както и за консервация, достъп и съхранение на артефакти	УМБАЛ, Пловдив
Висше училище по агробизнес и	Институт за изследване и развитие на храните, Пловдив		

развитие на регионите, Пловдив	Институт по овощарство, Пловдив	(към Централната лаборатория по приложна физика)
Медицински университет, Пловдив	Институт по растителни и генетични ресурси „Константин Малков“, Садово	Национален университетски комплекс за биомедицински и приложни изследвания (Медицински университети в София и Пловдив)
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“	Институт по рибарство и аквакултури, Пловдив	Център по растителна системна биология и биотехнология (ЦРСББ), Пловдив
Университет по хранителни технологии, Пловдив	Институт по тютюна и тютюневите изделия, с. Марково, Пловдив	

Мехатроника и чисти технологии

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, филиал Смолян
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, филиал Кърджали

Информатика и ИКТ

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Други

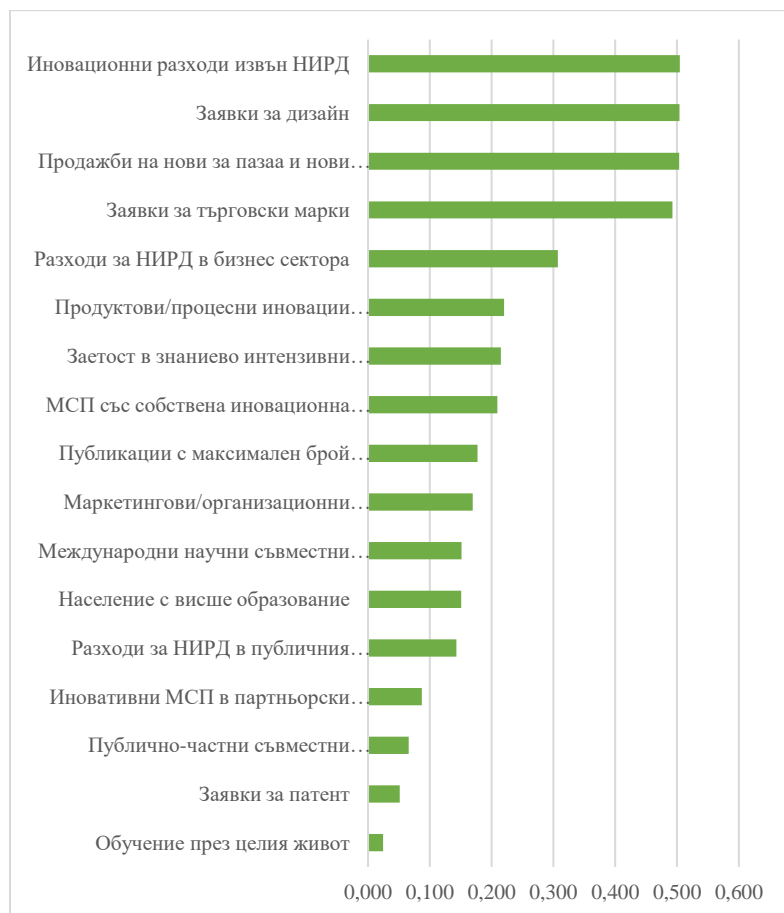
Регионален академичен център, БАН, Пловдив
Регионален академичен център, БАН, Смолян
Централна лаборатория по приложна физика, Пловдив

Иновационен профил

Регионалният иновационен индекс 2019 потвърждава тенденцията на сближаване между европейските държави и региони по отношение на техния иновационен потенциал. С една уговорка, че подобно сближаване е налице между групите на водещите, силните и умерените иноватори. Обратно на тази тенденция, **скромните иноватори регистрират засилващо се отдалечаване спрямо средните европейски равнища**. Като потвърждение, налице е влошаване на показатели във всички региони на Румъния и в повечето региони на България.

Резултатът за България е увеличаваща се дистанция между районите за планиране. Влошаването на иновационния потенциал за **Южен централен район за планиране** е - 0,9%, като не се наблюдават водещи на национално ниво резултати по показателите на Регионалното иновационно табло.

Фигура 24. Регионалният иновационен индекс 2019, ЮЦРП, нормализирани стойности по показателите за анализ на иновационен потенциал

Източник: Regional Innovation Scoreboard 2019, <https://interactivetool.eu/RIS/index.html>

На основата на въведеното вътрешногрупово диференциране на регионите, във всяка от основните групи се различават по три под-групи, като регионите от горната една трета се обозначават с положителен знак (+), а регионите от последната една трета се обозначават с отрицателен знак (-). Равносметката за България е:

Таблица 10. Позициониране на ЮЦРП в Регионалното иновационно табло, ЕС-28.

NUTS	Регион	Регионален иновационен индекс	Позиция	Група	Промяна
BG42	ЮЦРП	37,6	226	Скромни иноватори	-0,9

Източник: Regional Innovation Scoreboard 2019, <https://interactivetool.eu/RIS/index.html>

Броят на предприятията от ЮЦРП, подали „Справка за иновационната дейност на предприятието през периода 2016 - 2018 година“, е 3136, или 4,31% от броя на всички предприятия, позиционирани в ЮЦРП. Съгласно експертни оценки обаче, тези данни са силно подценени, и броят на иновативните предприятия на практика е много по-голям. Резултатите от проучването на иновационната дейност на българските предприятия, технологичните им нужди и основните бариери пред техния растеж, което Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ проведе в рамките на проект „Ефективна и прозрачна политика за интелигентна специализация на България 2021 – 2027“, разглеждат три основни групи иновации от гледна точка на позиционирането на иновацията – продуктови иновации (какво се произвежда), процесни и организационни (как се произвежда) и маркетингови (за кого се произвежда и как се продава). В изследването са включени 154 предприятия от ЮЦРП, или 15% от цялата извадка от 1028 фирми. Резултатите за ЮЦРП сочат:

- Делът на предприятията, които са въвели нови или усъвършенствани продукти на пазара за 2019 г. възлиза на 15,6%. По-голямата част от иновативните предприятия (почти 67%) са въвели продуктови иновации на българския пазар. Малко над 29% е делът на предприятията с лансирани нови продукти на международния пазар. Две трети от фирмите с продуктови иновации са работили самостоятелно, други 22% са работили съвместно с външни партньори, а останалите изцяло са възложили дейностите по разработването на нови продукти на външна организация.
- По-ниска е иновационната активност на предприятията от района по отношение на процесните иновации, което съответства на тенденцията за цялата страна. По правило, процесни иновации се предприемат от средни и големи предприятия. Малко над 7% от фирмите от района са въвели процесни иновации. За половината от въвелите процесни иновации, производствени методи са нови или значително усъвършенствани по отношение на целия отрасъл на национално и международно равнище. Малко над 36% от предприятията, заявили активност при подобряването на производствените си процеси, твърдят, че иновацията е разработена и въведена изцяло със собствени сили.
- Едва малко над 1% от фирмите от района са въвели нови или значително усъвършенствани управленски методи и системи (организационни иновации).
- Под 10% е делът на предприятията от района с въведени маркетингови иновации, включително нови или значително променени методи за продажба и разпространение.

Изключително слаба е активността на предприятията от региона по отношение на участието във форми за трансфер на технологии. Малко над 1% от фирмите от района заявяват, че имат сключени договори за предоставяне на интелектуална собственост (чрез продажба на патенти или права за ползване на търговски марки, лицензионни договори и т.н.). Едва 0,6% декларират, че са купили интелектуална собственост от други организации (чрез покупка на патенти или права за ползване на търговски марки, лицензионни договори и т.н.). По отношение на наличието на собствено обособено звено

за изследователска и/или развойна дейност, 3% от фирмите отговарят положително, което нарежда района на второ място след СЦРП.

Южен централен район има най-висок дял на полезни модели, патенти и проекти по Хоризонт 2020 в сравнение с останалите райони, като притежава над една трета от всички тях – съответно 34% от полезните модели, 36% от патентите и 35% от участията в проекти по Х2020. Водещи в продукти на интелектуална собственост са бизнес предприятията, докато участието в проекти на Х2020 е поравно разделено между изследователски институти, ВУЗ и НПО. Пловдив събира в себе си както основната част от научно-изследователския капацитет, така и свързаните с по-общата иновационна активност дейности и организации.

Едно от слабите звена на иновационната еко-система в района остава университетската болница в Пловдив, която не присъства както в резултатите от научно-изследователската и иновационна дейност, така и в картата на научните инфраструктури, въпреки че в Пловдив действа Националният университетски комплекс за биомедицински и приложни изследвания като съвместно усилие на Медицинските университети в София и Пловдив.

Силното представяне на изследователските институти е характерна черта на този район, както ще бъде подчертано в анализа по-долу. Анализът на резултатите от научно-изследователската и иновационна дейност показват, че извън Пловдив, в този район се очертават още няколко регионални центрове – преди всичко благодарение на активността на бизнес сектора. Сред тях са Панагюрище, Хасково, Пазарджик, Пещера и Сопот.

Фигура 25. Проектна и патентна активност, СЦРП

Източник: АРК Консултинг ЕООД по данни на Патентно ведомство на Р България и отворени данни за проекти по РП Хоризонт 2020

Предимства и недостатъци на регионалната иновационна система

Предимства	Недостатъци
През 2019 г. общото население в ЮЦРП е близо 20% от населението на страната, поставяйки района на второ място по брой население слез ЮЗРП Населението в ЮЦРП е неравномерно разпределено, като най-слабо населени са планинските и периферни области и общини по границата с Р Гърция За 2019 г. коефициентът на раждаемост е еднакъв със отчетената средна стойност за България. Въпреки това спрямо 2018 г. е намалял с 0.1 п.п. На база показателя БВП ЮЦРП се нарежда на второ място след ЮЗРП през 2019 г. По показателя среден списъчен брой на наетите лица по трудово и служебно правоотношение районът се нарежда на второ място за 2019 г. след ЮЗРП. С изключение на област Хасково всички останали области в района отчитат увеличение в броя на наетите лица Заетите с НИРД в рамките на регионалната икономика на ЮЦРП през 2019 г. възлизат на 4405 души, което е най-значителния изследователски потенциал за страната след ЮЗРП Ръст от над 13% на годишна основа на броя на заетите с НИРД Районът е с най-висок дял на полезни модели, патенти и проекти по Хоризонт 2020 в сравнение с останалите райони Силното представяне на изследователските институти по европейски проекти	С изключение на област Кърджали във всички останали области в ЮЗРП се отчита намаление в броя на населението през 2019 г. в сравнение с 2018 г. Увеличаване на броя на застаряващото население Увеличаване на коефициента на смъртност през 2019 спрямо 2018 г. БВП на глава от населението в ЮЦРП през 2019 г. е значително по-ниско от средното равнище за страната, въпреки че се отчита нарастване на показателя спрямо 2018 г. Отчетено е увеличение на средната работна заплата през 2019 г., но ЮЦРП продължава да е на четвърто място сред останалите райони за планиране на страната Коефициентът на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години бележи спад през 2020 спрямо 2019 г., като се задържа под средното за страната Увеличаване на коефициента на безработица през 2020 спрямо 2019 През 2019 г. в сравнителен аспект с 2018 г. се отчита отлив на преките чуждестранни инвестиции в нефинансови предприятия, въпреки че на база анализирания показател районът е на трето място след ЮЗРП и ЮИРП Ниска иновационна активност по отношение а продуктови и организационни иновации

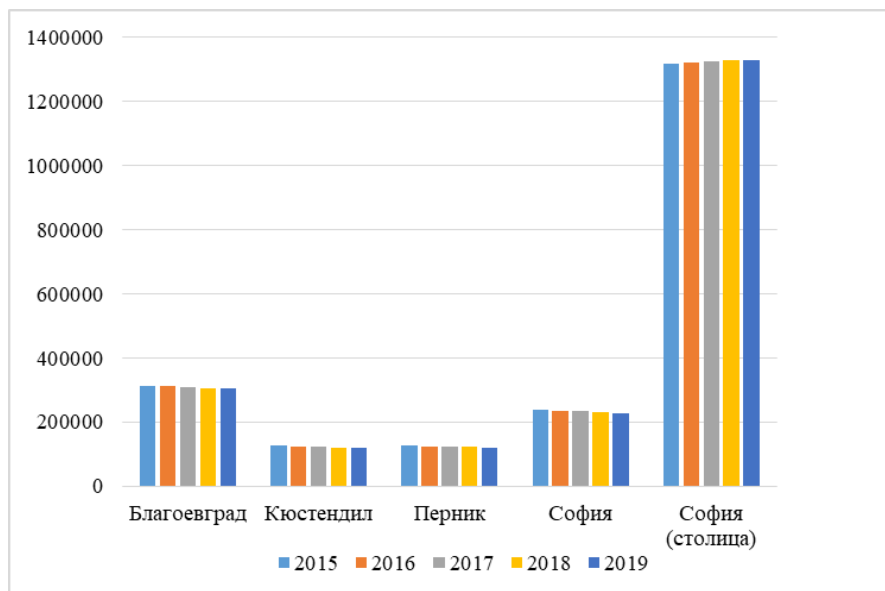
Югозападен район за планиране

Демография на района

Югозападният район за планиране включва областите София-град (столица), София-област, Перник, Кюстендил и Благоевград. Площта на района е 20 306 км², което е 18,3% от националната територия. В него има общо 52 общини²⁵.

В сравнителен аспект с останалите райони за планиране показателите за социално и демографско развитие в ЮЗРП са по-благоприятни. Като основна причина може да се посочи факта, че в района е и столицата на България, в която живеят и професионално се реализират голяма част от младото население от другите райони на страната. Следва да се отбележи, че шест са областите с население над 300 хил. души, като в първите три от тях - София (столица), Пловдив и Варна, живее повече от една трета от населението на страната (35,5%)²⁶. За 2019 г. населението на ЮЗРП е 2 098 233 души, което е близо 30% от населението на страната за същата година. Близо 63% от населението на района са в столицата, където е и отчетено увеличение с 1 681 души през 2019 г. в сравнение с 2018 г. В останалите четири области данните на НСИ са показателни за намаляване на броя на населението, като най-малък за 2019 г. е броят на населението в област Кюстендил.

Фигура 26. Средно годишно население по области в ЮЗРП, брой, 2015-2019.

Източник: НСИ, 2021.

²⁵ МРРБ (2019). Годишен доклад за наблюдение на изпълнението на Регионалния план за развитие на Югозападен район 2014-2020 г. за 2019 година, стр. 8.

²⁶ Пак там, стр. 13.

Продължава процесът на застаряване на населението. Към 31.12.2019 г. в Югозападният район лицата на 65 и повече навършени години наброяват 411121, което е с 3532 души повече от предходната 2018 година. Най-нисък е дялът на възрастното население в столицата, както и в област Варна, докато най-висок е в областите Видин, Габрово и Кюстендил. С изключение на област Перник всички останали области в ЮЗРП отчитат ръст в броя на живородените деца през 2019 г., в сравнение с 2018 г. Общо за района ръста е с 182 бр., като най-голямо е увеличението на показателя в област Благоевград, където през 2019 г. са отчетени 2794 живородени, а през 2018 г. – 2676 бр. Въпреки това през 2018 г. област Благоевград вече е на водеща позиция в региона по отрицателен механичен прираст на населението, следвана от област Кюстендил.

През 2019 г. коефициентът на раждаемост в ЮЗРП е 9,4‰, с което районът се нарежда на второ място по този показател след ЮИРП (9,7‰). Коефициентът на смъртност за същата година е 13,7‰, което е малко под средната стойност за страната (15,5‰). Най-нисък е коефициентът на смъртност в областите София (столица) и Благоевград, а най-висок в област Кюстендил. През 2019 г. се запазва тенденцията от 2018 г. за отрицателна стойност на естествения прираст в района. На вътрешнорегионално ниво с най-високи отрицателни стойности в района са областите Перник и Кюстендил, а най-ниски – в София (столица)

От общо сключените за страната през 2019 г. бракове (29 198 бр.), близо 22% са на територията на област София (столица), с което столицата се нарежда на първо място след област Пловдив (със 9.84% от общо сключените за страната бракове) и област Варна (7.1% от общо сключените за страната бракове).

Икономически профил

Брутният вътрешен продукт за ЮЗРП за 2019 г. е 60534 млн. лв., като се отчита нарастване на показателя в сравнение с 2018 г. (7329 млн. лв.). Въпреки, че във всички области на района се отчита нарастване на БВП най-ниско то е в област Кюстендил, където показателят за 2019 г. е с 2 млн. лв. повече спрямо 2018 г. Най-чувствително е нарастването на БВП в столицата (с 6899 млн. лв.).

ЮЗРП надвишава приноса на останалите райони на планиране в общия БВП на страната, като през 2019 г. формира близо 51% от БВП на национално ниво. БВП на глава от населението през 2019 г. е 28850 лв. за района, което е над средното за страната (17170 лв.).

Брутната добавена стойност (БДС) през 2019 г. за района е 52251,151 млн. лв., като се наблюдава нарастване в сравнение с 2018 г. в размер на 6136 млн. лв. В структурно отношение БДС в ЮЗРП се характеризира със превес на сектора на услугите, който калкулира близо 58% от БДС на услугите за страната. Нисък е дялът на аграрния сектор в БДС, което се наблюдава и в останалите райони на планиране в България.

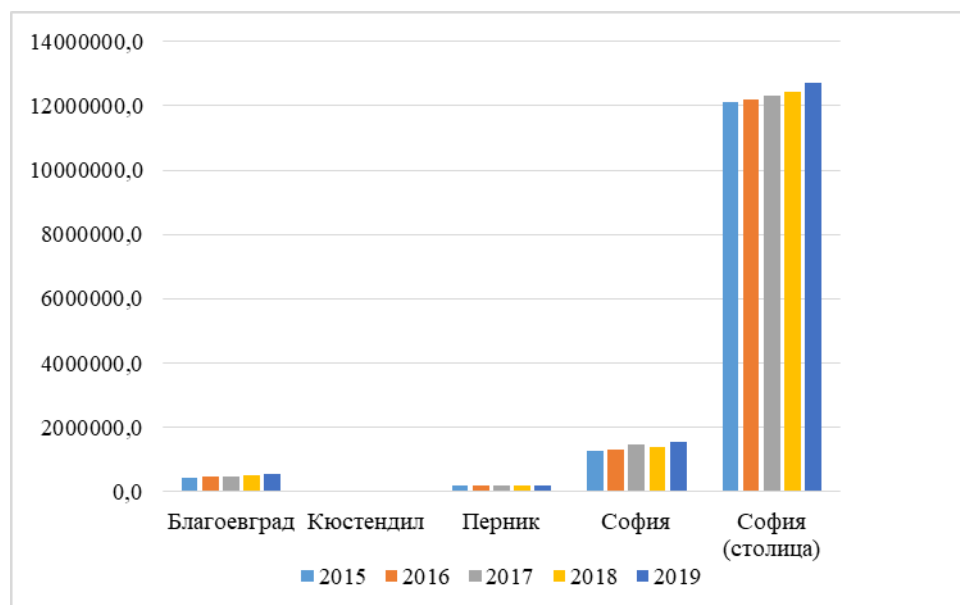
Таблица 11. БВП, млн. лв., 2016-2019 г

	2016	2017	2018	2019
ЮЗРП	45 713	49 214	53 205	60 534
Благоевград	2 581	2 736	2 986	3 139
Кюстендил	970	1 016	1 115	1 117
Перник	869	965	1 114	1 123
София	3 165	3 686	3 607	3 873
София (столица)	38 128	40 812	44 383	51 282

Източник: НСИ, 2021

По показателя среден списъчен брой на наетите лица по трудово и служебно правоотношение ЮЗРП се нарежда на челно място през 2019 г. спрямо данните за останалите райони. През 2019 г. за района средно списъчния брой на наетите лица е 976475 бр., което е с 15777 д. повече от 2018 г. Съществено увеличение е отчетено за област София (столица) с 17360 д. повече през 2019 г., докато в противоположен аспект в област Кюстендил показателят е намалял с 836 д. спрямо 2018 г.

Фигура 27. Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор към 31.12., хил. евро

Източник: НСИ, 2021

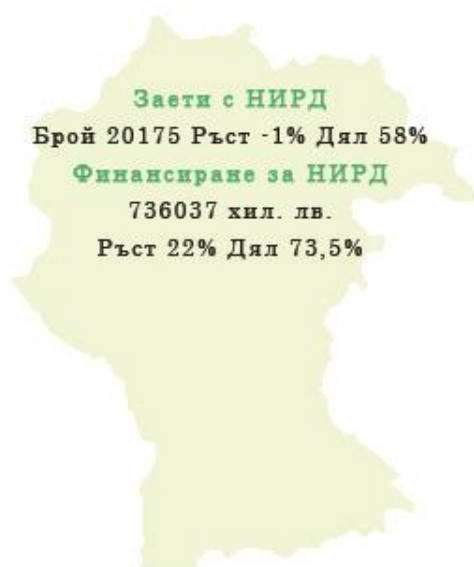
Въпреки отчетеното увеличение на коефициента на безработица през 2020 г. с 1.3 п.п., то се задържа под средният за страната (5,1%). С изключение на област Перник в останалите четири области на ЮЗРП има увеличение на разглеждания показател. Коефициентът на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години за ЮЗРП за 2020 г. е 60,4% при 55,5% за страната. С изключение на област София във всички останали области на района коефициентът на икономическа активност бележи спад през 2020 г. Близко 33% от работната сила на страната е съсредоточена в района.

През 2019 г. размерът на преките чуждестранни инвестиции в ЮЗРП е 14978348,2 хил. евро, което е с 415870,9 хил. евро повече от 2018 г. Във всички области на района, с изключение на област Перник, са отчетени увеличения в показателя, като най-осезаеми са в област София (столица). За 2019 г. близо 59% от целия размер на ПЧИ за страната са инвестирани в ЮЗРП.

Изследователски профил

Заетите с НИРД в ЮЗРП през 2019 г. възлизат на 20175 души. Поради голямото струпване на изследователски и университетски звена в столичния град, районът е на първо място в националната структура по показателя с близо 58%. За 2019 г. е налице лек спад на дела на ЮЗРП в националната структура по показателя за заети с НИРД, което обаче не допринася съществено за балансираното развитие на регионалния изследователски потенциал, който остава силно концентриран в област София-град.

Фигура 28. Изследователски капацитет по райони за планиране, 2018 г.

Източник: НСИ, 2019.

Близо 50% от заетите с НИРД в района са представители на сектор Предприятия. При тях ръстът на годишна основа е 5%, на второ място след нетърговските организации, които отчитат ръст на годишна основа от над 20%. На второ място в регионалната структура с една-трета от заетите с НИРД са изследователските звена на държавна издръжка (преди всичко институтите на БАН и ССА). Делът на висшите училища в регионалната структура по показателя е малко над 17%. При тях е налице съществен спад на годишна основа от почти 18%.

Разходите за НИРД в ЮЗРП през 2019 г. възлизат на 736,037 млн. лв. Ръстът на годишна основа е 22%. Близо 68% от разходите за НИРД в района са направени в сектор Предприятия, следвани от Държавен сектор с малко над 28%, благодарение на направените инвестиции в изследователска инфраструктура. Делът на висшите училища в регионалната структура по показателя е едва 4,25% при 17% дял на заетите с НИРД, което още веднъж демонстрира нищожно ниското заплащане на академичния състав на висшите училища.

Регионалната иновационна система включва следните изследователски и университетски звена, включително по приоритети за интелигентна специализация:

ЮГОЗАПАДЕН РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ

Индустрия за здравословен живот и биотехнологии

Висши училища

Югозападен университет, Благоевград

ССА

Институт по земеделие, Кюстендил

Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии

Информатика и ИКТ

Висши училища

Американски университет, Благоевград (Факултети по математика и компютърни технологии)

Югозападен университет, Благоевград

Други

Висши училища

Европейският
политехнически
университет

Югозападен университет,
Благоевград

БАН

Регионален академичен
център,
Благоевград

Научна инфраструктура

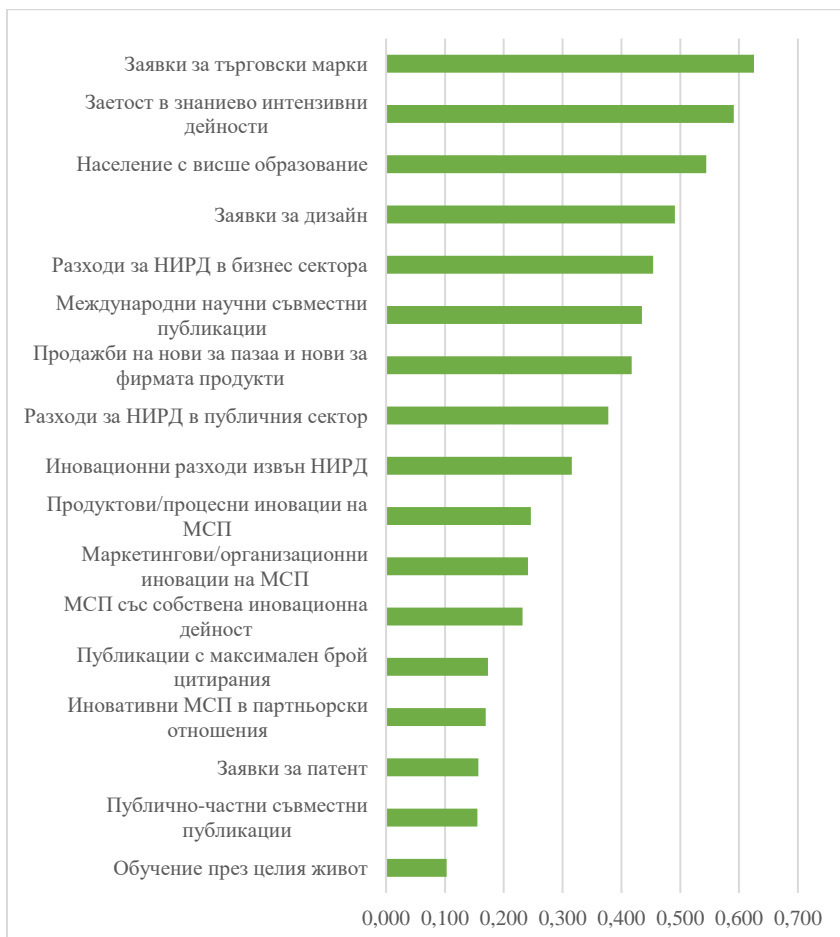
Регионален
астрономически център за
изследвания и образование
(РАЦИО), Рожен

Иновационен профил

Регионалният иновационен индекс 2019 потвърждава тенденцията на сближаване между европейските държави и региони по отношение на техния иновационен потенциал. С една уговорка, че подобно сближаване е налице между групите на водещите, силните и умерените иноватори. Обратно на тази тенденция, **скромните иноватори регистрират засилващо се отдалечаване спрямо средните европейски равнища**. Като потвърждение, налице е влошаване на показатели във всички региони на Румъния и в повечето региони на България.

Фигура 29. Регионалният иновационен индекс 2019, ЮЗРП, нормализирани стойности по показателите за анализ на иновационен потенциал

Източник: Regional Innovation Scoreboard 2019, <https://interactivetool.eu/RIS/index.html>

Резултатът за България е увеличаваща се дистанция между районите за планиране. **Югозападен район за планиране** е единственият представител на страната в групата на умерени иноватори. Районът регистрира ръст от 2,5% спрямо 2011 г. Поради концентрацията на научноизследователски и университетски звена и

високотехнологичен бизнес, районът е водещ по показатели за публикационна активност, образователно равнище и разходи за НИРД. Районът е с най-високи стойности за 2018 г. и в областта на маркетинговите и организационните иновации.

На основата на въведеното вътрешногрупово диференциране на регионите, във всяка от основните групи се различават по три под-групи, като регионите от горната една трета се обозначават с положителен знак (+), а регионите от последната една трета се обозначават с отрицателен знак (-). Равносметката за ЮЗРП е:

Таблица 12. Позициониране на ЮЗРП в Регионалното иновационно табло, ЕС-28.

NUTS	Регион	Регионален иновационен индекс	Позиция	Група	Промяна
BG41	ЮЗРП	54,2	192	Умерени новатори –	+2,5

Източник: Regional Innovation Scoreboard 2019, <https://interactivetool.eu/RIS/index.html>

Броят на предприятията от ЮЗРП, подали „Справка за иновационната дейност на предприятието през периода 2016 - 2018 година“, е 6270, или 3,84% от броя на всички предприятия, позиционирани в ЮЗРП. Съгласно експертни оценки обаче, тези данни са силно подценени, и броят на иновативните предприятия на практика е много по-голям. Резултатите от проучването на иновационната дейност на българските предприятия, технологичните им нужди и основните бариери пред техния растеж, което Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ проведе в рамките на проект „Ефективна и прозрачна политика за интелигентна специализация на България 2021 – 2027“, разглеждат три основни групи иновации от гледна точка на позиционирането на иновацията – продуктови иновации (какво се произвежда), процесни и организационни (как се произвежда) и маркетингови (за кого се произвежда и как се продава). В изследването са включени 417 предприятия от ЮЗРП, или 40,6% от цялата извадка от 1028 фирми. Резултатите за ЮЗРП сочат:

- Делът на предприятията, които са въвели нови или усъвършенствани продукти на пазара за 2019 г. възлиза на 18,1%. По-голямата част от иновативните предприятия (почти 75%) са въвели продуктови иновации на българския пазар. Малко над 25% е делът на предприятията с лансирани нови продукти на международния пазар. Малко над 56% от фирмите с продуктови иновации са работили самостоятелно, други 25% са работили съвместно с външни партньори, а останалите изцяло са възложили дейностите по разработването на нови продукти на външна организация.
- По-ниска е иновационната активност на предприятията от района по отношение на процесните иновации, което съответства на тенденцията за цялата страна. По правило, процесни иновации се предприемат от средни и големи предприятия. Почти 5% са предприятията с въведени процесни иновации в района. За близо 75% от въведените процесни иновации, производствени методи са нови или значително усъвършенствани по отношение на целия отрасъл на национално и

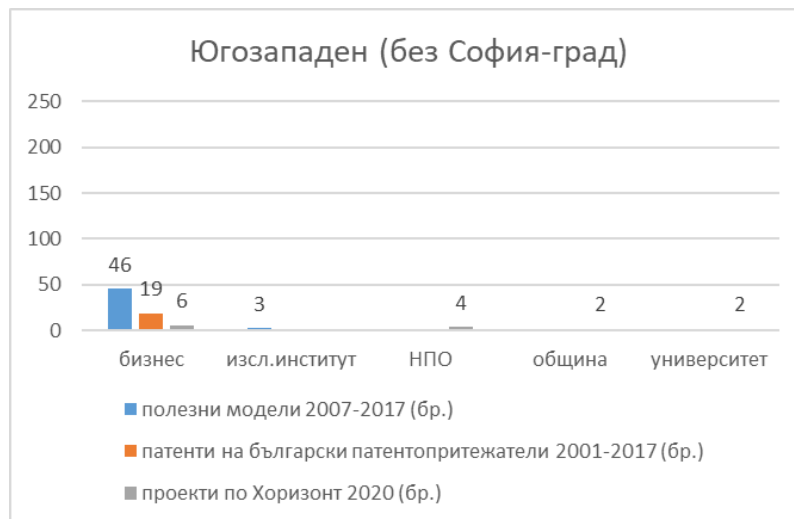
международно равнище. Всички предприятия, заявили активност при подобряването на производствените си процеси, твърдят, че иновацията е разработена и въведена изцяло със собствени сили.

- Малко над 6% от фирмите от района са въвели нови или значително усъвършенствани управленски методи и системи (организационни иновации). За сравнение, над 23% от фирмите в София-град регистрират организационни иновации.
- Под 5% е делът на предприятията от района с въведени маркетингови иновации, включително нови или значително променени методи за продажба и разпространение.

Изключително слаба е активността на предприятията от региона по отношение на участието във форми за трансфер на технологии. Едва 1,2% декларират, че са купили интелектуална собственост от други организации (чрез покупка на патенти или права за ползване на търговски марки, лицензионни договори и т.н.). Само малко над 2% от фирмите в ЮЗРП са заявили, че разполагат с обособено звено за изследователска и/или развойна дейност.

В Югозападен район (без София-град) бизнес предприятията са водещи в резултатите от научноизследователската и иновационна дейност.

Фигура 30. Проектна и патентна активност, СЦРП

Източник: АРК Консултинг ЕООД по данни на Патентно ведомство на Р България и отворени данни за проекти по РП Хоризонт 2020

Трябва да се отбележи, че София-град има двойка роля по отношение на развитието на останалата част от района – от една страна оказва негативен ефект поради централизацията на финансови и човешки ресурси в столицата, но от друга – представлява естествен пул от ресурси, които биват привлечени към други градове.

Предимства и недостатъци на регионалната иновационна система

Предимства	Недостатъци
В сравнителен аспект с останалите райони за планиране показателите за социално и демографско развитие в ЮЗРП са по-благоприятни За 2019 г. населението на ЮЗРП е близо 30% от населението на страната за същата година С изключение на област Перник всички останали области в ЮЗРП отчитат ръст в броя на живородените деца през 2019 г., в сравнение с 2018 г. През 2019 г. на база показателя коефициент на раждаемост в ЮЗРП е на второ място след ЮИРП Намаляване на коефициента на смъртност през 2019 г. спрямо 2018 г. с 0.1 п.п. Нарастване на БВП през 2019 спрямо 2018 г. (ЮЗРП надвишава приноса останалите райони на планиране в общия БВП на страната, като през 2019 г. формира близо 51% от БВП на национално ниво) БВП на глава от населението през 2019 г. е над средното за страната Нарастване на БДС през 2019 в сравнение с 2018 г., като в структурно отношение БДС в ЮЗРП се характеризира със превес на сектора на услугите, който калкулира близо 58% от БДС на услугите за страната По показателя среден списъчен брой на наетите лица по трудово и служебно правоотношение ЮЗРП се нарежда на първо място през 2019 г. спрямо данните за останалите райони Отчетено е увеличение на коефициента на безработица през 2020 г. с 1.3 п.п., но то се задържа под средните стойности за страната	Намаляване на броя на населението през 2019 г. в района с изключение на област София (столица) Продължава и процесът на застаряване на населението Отрицателна стойност на естествения прираст в района Изключително слаба е активността на предприятията от региона по отношение на участието във форми за трансфер на технологии

Коефициентът на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години за ЮЗРП за 2020 г. е над средният за страната Близо 33% от работната сила на страната е съсредоточена в района За 2019 г. близо 59% от целия размер на ПЧИ за страната са инвестирани в ЮЗРП, като размерът им бележи увеличение спрямо 2018 г Силно развита предприемаческа екосистема Концентрация на изследователски и университетски звена Висока иновативна активност в сравнение с останалите райони за планиране Бизнес предприятия са водещи в резултатите от научноизследователската и иновационна дейност	

Регионални приоритети за интелигентна специализация

Иновационната стратегия за интелигентна специализация (ИСИС) представлява стратегически документ, чрез който България заявява своята визия за промяна в политиката и преодоляване на социално-икономическите предизвикателства, свързани с ниската производителност на труда; ниският дял на високотехнологично производство; демографската криза; предотвратяването на изтичането на мозъци; привличането на успешно реализирали се българи и младежко предприемачество; осигуряването на качествен и здравословен начин на живот. В рамките на програмния период 2014-2020 г. основните тематични области на стратегията са:

- Информатика и ИКТ
- Мехатроника и чисти технологии
- Индустрия за здравословен живот и био-технологии
- Нови технологии в креативни и рекреативни индустрии

На регионално равнище са предложени следните приоритети по райони за планиране:

Таблице 13. Регионално приоритизиране по райони за планиране

Северозападен район	Северен централен район	Североизточен район
Мехатроника и чисти технологии	Мехатроника и чисти технологии	Мехатроника и чисти технологии
Здравословен начин на живот и биотехнологии	Здравословен начин на живот и биотехнологии	Здравословен начин на живот и биотехнологии
Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии	Информатика и ИКТ	Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии
Югозападен район	Южен централен район	Югоизточен район
Информатика и ИКТ	Информатика и ИКТ	Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии
Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии	Мехатроника и чисти технологии	Мехатроника и чисти технологии

Здравословен начин на живот и биотехнологии	Здравословен начин на живот и биотехнологии	Здравословен начин на живот и биотехнологии

Източник: Иновационна стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014-2020 г., стр. 32-33, достъпно на онлайн адрес:
<https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=975>

За целите на националните и регионални направления на ИСИС за новия програмен период 2021-2027 г. се предлага от тематичната работна група (TRГ) за разработване на Програма за конкурентоспособност и иновации в предприятията (ПКИП) следното регионално приоритизиране по области:

Таблица 14. Интелигентна специализация на България по административни области на ниво NUTs III съгласно проекта на ИСИС 2021-2027 г.

Район на планиране (NUTs II)	Област (NUTs III)	Информатика и ИКТ	Мехатроника	Индустрия за здравословен живот и биотехнологии	Нови технологии в креативни и рекреативни индустрии	Чисти технологии, кръгова и нисковъглеродна икономика*
Северозападен район	Видин			√	√	√
	Враца		√	√		√
	Ловеч			√	√	√
	Монтана		√	√		√
	Плевен		√	√		√
Югозападен район	София град	√	√			√
	София област	√		√		√
	Перник			√	√	√
	Кюстендил			√	√	√
	Благоевград	√			√	√
Северен централен район	Габрово	√	√			√
	Велико Търново			√	√	√
	Разград		√	√		√
	Русе	√	√			√
	Силистра	√	√			√
Южен централен район	Пловдив	√		√		√
	Пазарджик		√	√		√
	Кърджали		√	√		√
	Смолян		√	√		√
	Хасково	√	√			√
Североизточен район	Варна	√	√			√
	Добрич		√	√		√
	Търговище		√	√		√
	Шумен			√	√	√
Югоизточен район	Бургас		√	√		√
	Сливен		√	√		√
	Стара Загора	√	√			√
	Ямбол		√	√		√
Общо за страната		10	19	20	7	28

*Тази тематична област е хоризонтална и приоритетна за всички административни области

Източник: ОПИК, <https://opik.bg/opik/nov-programen-period-2021-2027-g>

Секторната специализация е насочена към насърчаване на развитието на по-високотехнологични производства и на услуги с интензивно използване на знания. Националните приоритетни икономически дейности включват:

<i>Код по КИД</i>	<i>ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ</i>
№	Високотехнологични производства
C21	Производство на лекарствени вещества и продукти
C26	Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти
	Средно към високотехнологични производства
C20	Производство на химични продукти
C27	Производство на електрически произведения
C28	Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение
C29	Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета
C30	Производство на превозни средства, без автомобили
	Други производства
C38.32	Рециклиране на сортирани отпадъци
	Високотехнологични услуги с интензивно използване на знания
J59	Производство на филми и телевизионни предавания, звукозаписване и издаване на музика
J60	Радио- и телевизионна дейност
J61	Далекосъобщения
J62	Дейности в областта на информационните технологии
J63	Информационни услуги
M71	Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи

Източник: ОПИК, <https://opik.bg/opik/nov-programen-period-2021-2027-g>

В допълнение към тези дейности, НСМСП 2021-2027 г. включва и дейности на преработващата промишленост, които са типични за отделните български региони, както и сектор „Издателска дейност“:

<i>Код по КИД</i>	<i>ИКОНОМИЧЕСКА ДЕЙНОСТ</i>
C10	Производство на хранителни продукти
C11	Производство на напитки
C13	Производство на тъкани
C14	Производство на облекло
C15	Обработка на кожи; производство на обувки и други изделия от обработени кожи без
C16	Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели;
C17	Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон
C18	Печатна дейност и възпроизвеждане на записани носители
C19	Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти
C22	Производство на изделия от каучук и пластмаси
C23	Производство на изделия от други неметални минерални суровини
C24	Производство на основни метали
C25	Производство на метални изделия, без машини и оборудване
C31	Производство на мебели
C32	Производство, неklasифицирано другаде
C33	Ремонт и инсталиране на машини и оборудване
J58	Издателска дейност

Източник: ОПИК, <https://opik.bg/opik/nov-programen-period-2021-2027-g>

На база идентифицирания в НСМСП 2021-2027г. потенциал за регионална специализация във високотехнологични производства и интензивни на знания услуги предложените приоритетни направления по области са както следва:

Район	Актуална и потенциална специализация във високотехнологични производства и интензивни на знания услуги	Друга актуална специализация в преработващата промишленост
СЕВЕРОЗАПАДЕН		
Видин	C30 Производство на превозни средства, без автомобили M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи J62 Дейности в областта на информационните технологии	C14 Производство на облекло C10 Производство на хранителни продукти C22 Производство на изделия от каучук и пластмаси
Враца	C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение C26 Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	C14 Производство на облекло C10 Производство на хранителни продукти C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване
Ловеч	C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение C27 Производство на електрически произведения M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	C31 Производство на мебели C10 Производство на хранителни продукти C16 Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене
Монтана	C27 Производство на електрически произведения C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	C14 Производство на облекло C10 Производство на хранителни продукти

	J58 Издателска дейност	C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване
Плевен	C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение C27 Производство на електрически произведения M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	C14 Производство на облекло C10 Производство на хранителни продукти C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване
СЕВЕРЕН ЦЕНТРАЛЕН		
Велико Търново	C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение C27 Производство на електрически произведения M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	C10 Производство на хранителни продукти C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване C14 Производство на облекло
Габрово	C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение C27 Производство на електрически произведения M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	C14 Производство на облекло C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване C10 Производство на хранителни продукти
Разград	C30 Производство на превозни средства, без автомобили M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи J62 Дейности в областта на информационните технологии	C10 Производство на хранителни продукти C14 Производство на облекло C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване

Русе	C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение C27 Производство на електрически произведения C20 Производство на химични продукти	C14 Производство на облекло C10 Производство на хранителни продукти C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване
Силистра	C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение C27 Производство на електрически произведения M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	C10 Производство на хранителни продукти C14 Производство на облекло C16 Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене
СЕВЕРОИЗТОЧЕН		
Варна	C26 Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти C27 Производство на електрически произведения C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	C10 Производство на хранителни продукти C22 Производство на изделия от каучук и пластмаси C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване
Добрич	C20 Производство на химични продукти C27 Производство на електрически произведения M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	C10 Производство на хранителни продукти C14 Производство на облекло C22 Производство на изделия от каучук и пластмаси
Търговище	C27 Производство на електрически произведения M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи J62 Дейности в областта на информационните технологии	C10 Производство на хранителни продукти C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване C14 Производство на облекло

Шумен	C20 Производство на химични продукти M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи J62 Дейности в областта на информационните технологии	C10 Производство на хранителни продукти C14 Производство на облекло C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване
ЮГОИЗТОЧЕН		
Бургас	M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи J62 Дейности в областта на информационните технологии J63 Информационни услуги	C10 Производство на хранителни продукти C22 Производство на изделия от каучук и пластмаси C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване
Сливен	C20 Производство на химични продукти M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи J62 Дейности в областта на информационните технологии	C10 Производство на хранителни продукти C13 Производство на тъкани C14 Производство на облекло
Стара Загора	C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение; C20 Производство на химични продукти M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	C10 Производство на хранителни продукти C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване C22 Производство на изделия от каучук и пластмаси
Ямбол	C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение C27 Производство на електрически произведения M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	C10 Производство на хранителни продукти C31 Производство на мебели C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване
ЮЖЕН ЦЕНТРАЛЕН		

Кърджали	C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение C27 Производство на електрически произведения M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	C14 Производство на облекло C10 Производство на хранителни продукти C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване
Пазарджик	C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение C27 Производство на електрически произведения M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	C16 Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене C10 Производство на хранителни продукти C14 Производство на облекло
Пловдив	C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение C20 Производство на химични продукти C26 Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти	C10 Производство на хранителни продукти C14 Производство на облекло C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване
Смолян	C27 Производство на електрически произведения C20 Производство на химични продукти C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	C14 Производство на облекло C16 Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене C10 Производство на хранителни продукти
Хасково	C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение C27 Производство на електрически произведения	C14 Производство на облекло C10 Производство на хранителни продукти C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване

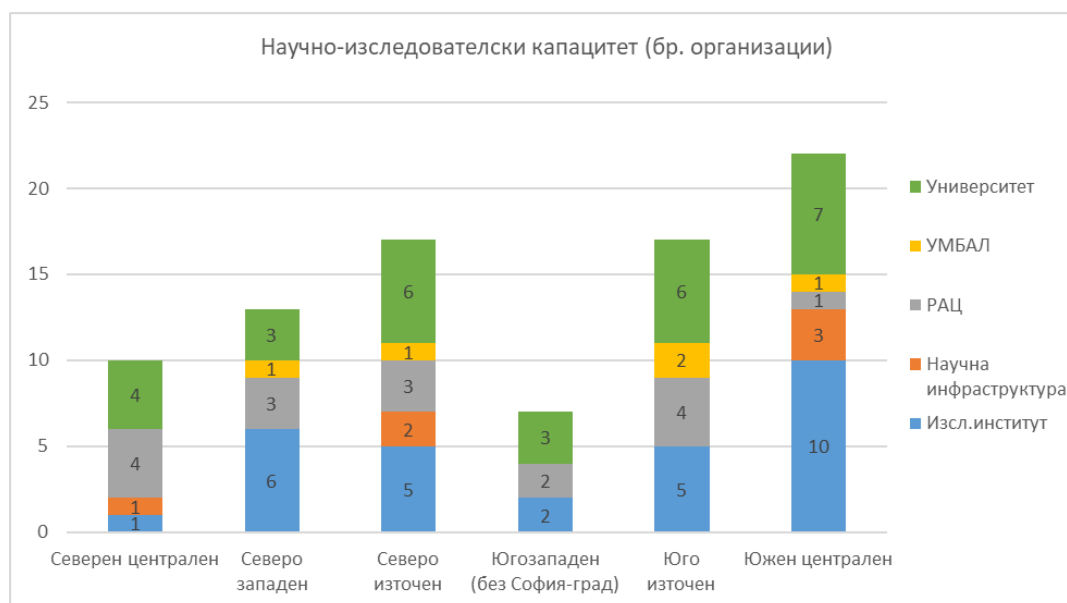
	M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	
ЮГОЗАПАДЕН		
Благоевград	J62 Дейности в областта на информационните технологии M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи J63 Информационни услуги	C14 Производство на облекло C10 Производство на хранителни продукти C15 Обработка на кожи; производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косьм
Кюстендил	C27 Производство на електрически произведения J58 Издателска дейност C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	C15 Обработка на кожи; производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косьм C14 Производство на облекло C10 Производство на хранителни продукти
Перник	C27 Производство на електрически произведения C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	C10 Производство на хранителни продукти C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване C14 Производство на облекло
София област	C28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение C20 Производство на химични продукти C27 Производство на електрически произведения	C10 Производство на хранителни продукти C22 Производство на изделия от каучук и пластмаси C25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване
София град	C26 Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти C27 Производство на електрически произведения	C10 Производство на хранителни продукти C11 Производство на напитки C38.32 Рециклиране на сортирани отпадъци

	S28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	

Източник: ОПИК, <https://opik.bg/opik/nov-programen-period-2021-2027-g>

Анализът на научно-изследователския капацитет²⁷ в шестте района за планиране според съответните приоритетни области на ИСИС показва, че между районите съществува голям дисбаланс. С най-висок потенциал е Южен централен, следван от Югоизточен и Североизточен, а на последно място остава Югозападен (без София-град). В Южен централен район преобладават научните организации в област „Индустрии за здравословен живот и биотехнологии“, докато научния капацитет в другите две области – „Мехатроника и чисти технологии“ и „Информатика и ИКТ“ е силно ограничен.

Фигура 31. Научно-изследователски капацитет по райони за планиране

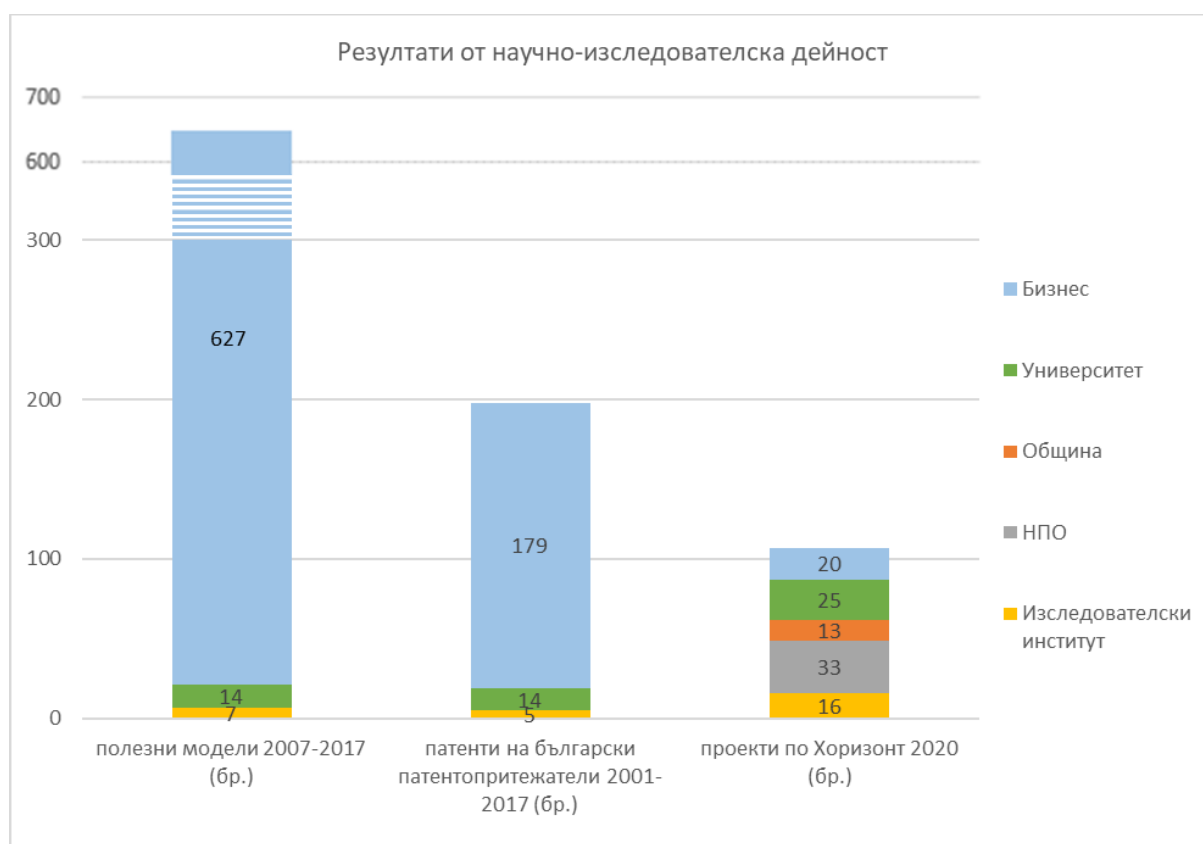

Източник: АРК Консултинг ЕООД по данни от публични регистри и други източници

²⁷ Под „капацитет“ тук се има предвид наличието на публично финансирани научно-изследователски организации, работещи в съответната приоритетна област на ИСИС. Такива организации са университети и техни изнесени звена (филиали или факултети), изследователски институти на БАН и ССА, университетски болници и специализирана научна инфраструктура (включена в Национална пътна карта за научна инфраструктура 2017-2023 г. или изградена в рамките на процедурите за ЦВП и ЦК по ОПНОИР).

Подобна е ситуацията и в Североизточен район, където основният научно-изследователски капацитет е отново в област „Индустрии за здравословен живот и биотехнологии“, докато „Мехатроника и ИКТ“ е по-слабо застъпена²⁸, а в област „Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии“ липсват специализирани научно-изследователски институции. Югоизточен район разполага със силен и сравнително поравно разпределен капацитет в области „Индустрии за здравословен живот и биотехнологии“ и „Мехатроника и ИКТ“, докато „Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии“ отново остава слабо представена.²⁹

Фигура 32. Резултати от научно-изследователска и иновационна дейност на национално ниво (без София-град)

Източник: АРК Консултинг ЕООД по данни на Патентно ведомство на Р България и отворени данни за проекти по РП Хоризонт 2020

²⁸ Според Националната пътна карта за научна инфраструктура, този район е силно специализиран в областта на мехатроника и чисти технологии, но тази оценка е базирана единствено на наличието на научни инфраструктури, докато в настоящия анализ оценката включва и наличие и тип на публично финансирани научно-изследователски организации.

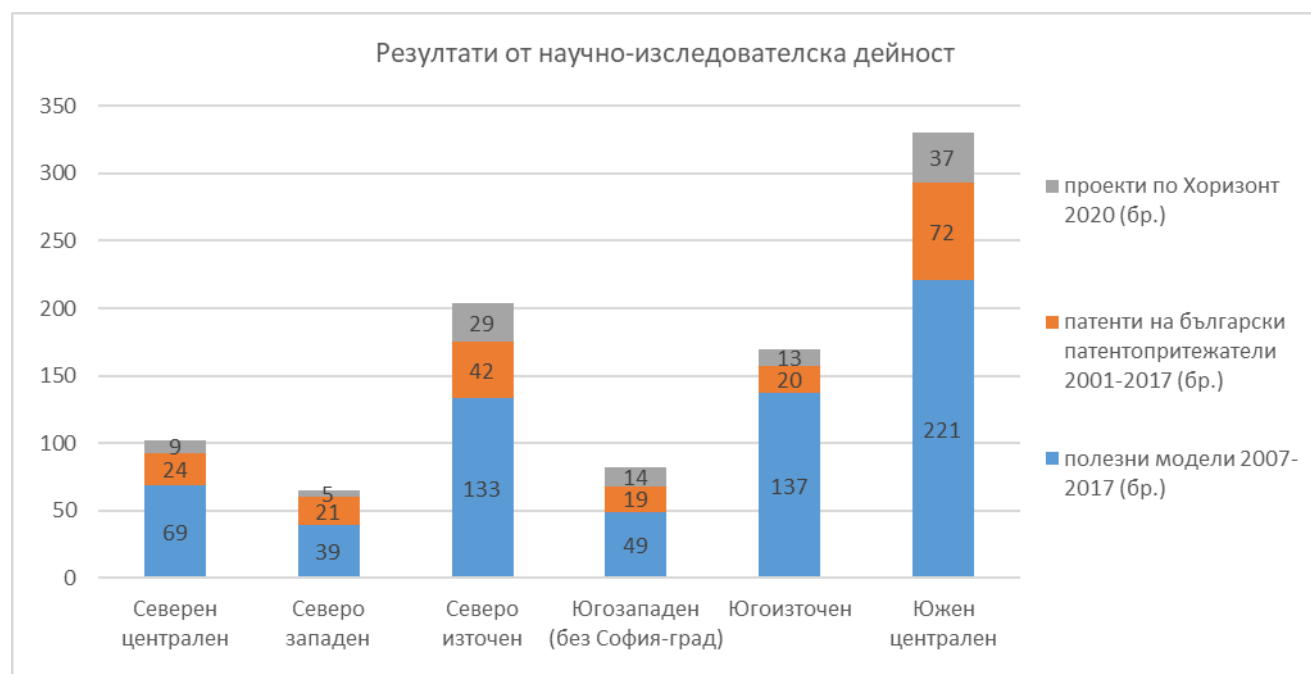
²⁹ Този извод се подкрепя и от оценката на наличните научни инфраструктури (вж. Актуализирана Национална пътна карта за научна инфраструктура 2017-2023 г.)

Резултатите от научно-изследователската и иновационна дейност, изразяващи се в защитени права върху интелектуална собственост (полезни модели и патенти) и участие в проекти по Рамковата програма за наука и иновации на ЕС „Хоризонт 2020“, макар да не могат да се обвържат пряко с приоритетните области на ИСИС, потвърждават изводите за наличния научно-изследователски капацитет по райони. В оценката на резултатите са включени и останалите участници в изследователската и иновационна дейност – бизнес, местна администрация и неправителствен сектор (НПО), които в много от случаите си партнират с публично финансираните научно-изследователски организации. По отношение на права върху интелектуална собственост, бизнес предприятията са водещи, докато участието в проекти на Хоризонт 2020 е сравнително равномерно между НПО и университети, следвани от изследователски институти и общини.

Оценката на резултатите от научно-изследователската и иновационна дейност потвърждава направените заключения в анализа на научно-изследователския капацитет по райони за планиране.

Южен централен район е водещ, следван от Североизточен и Югоизточен райони, а на последно място остават Северозападен и Югозападен (без София-град). Изключение прави Северозападен район, който въпреки сходния и в някои аспекти дори по-висок капацитет за научно-изследователска дейност в сравнение с Югозападен (без София-град), изостава по отношение на резултатите от тази дейност.

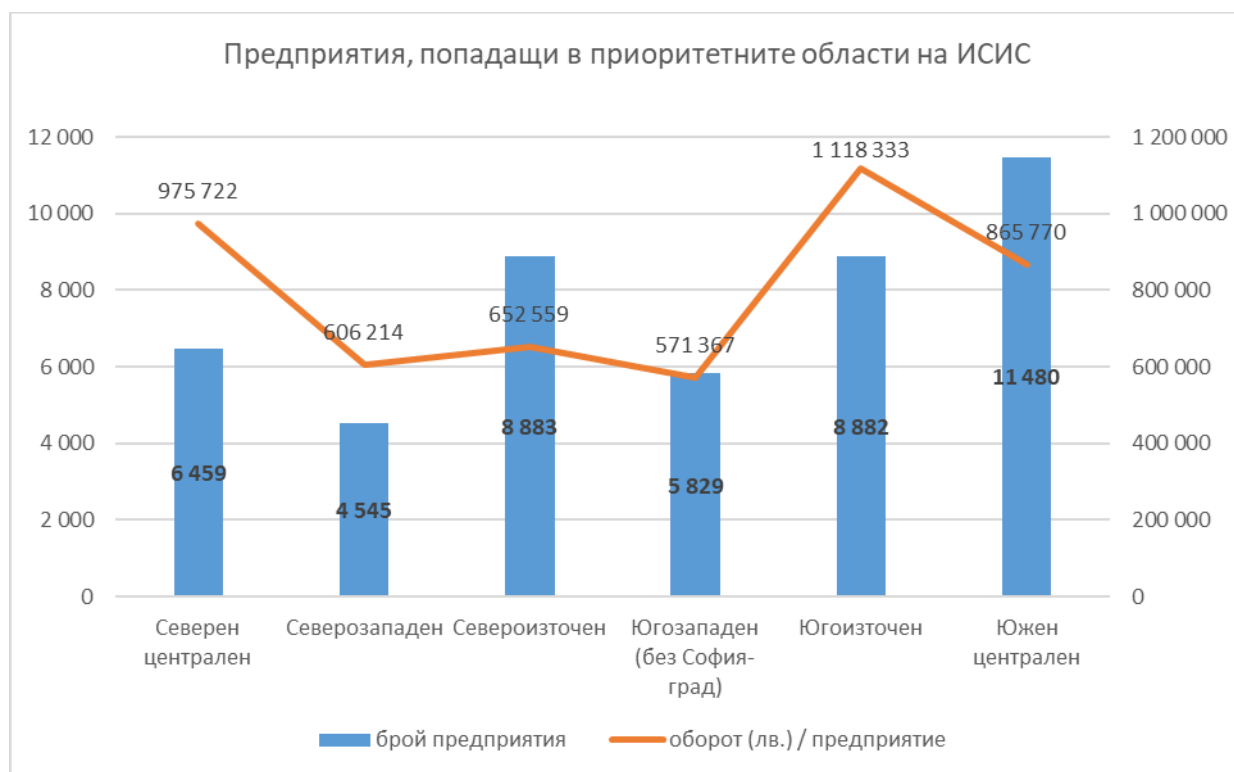
Фигура 33. Резултати от научно-изследователска дейност по райони за планиране

Източник: АРК Консултинг ЕООД по данни на Патентно ведомство на Р България и отворени данни за проекти по РП Хоризонт 2020

Освен резултати от научно-изследователска дейност, потенциалът за развитие на РИЦ се определя и от потенциала на бизнес предприятията в съответния район – не толкова като потенциални партньори в бъдещите РИЦ, а като потенциален пазар, осигуряващ търсене и дифузия на иновациите, разработвани чрез използване на изградената научно-изследователска инфраструктура и експертиза на РИЦ. За целите на настоящия анализ, потенциалът на бизнес предприятията е разгледан чрез три индикатора – годишен оборот, капитал и брой заети в предприятията, попадащи поне в една от приоритетните области на ИСИС.³⁰

Фигура 34. Индикатори за потенциал на предприятията, попадащи в приоритетните области на ИСИС, по райони за планиране (2016 г.)

Източник: Собствени пресмятания по международна база данни АМАДЕУС, Bureau van Dijk, актуална към октомври 2018 г., <https://www.bvdinfo.com/en-gb/our-products/data/international/amadeus>

Анализът показва, че Южен централен, Североизточен и Югоизточен район разполагат с най-голям брой предприятия, попадащи в приоритетните области на ИСИС, но когато се вземе предвид и средната големина на предприятията (изчислена чрез средно аритметичен годишен приход на едно предприятие) на първо място излиза Югоизточен

³⁰ Тъй като някои от икономическите сектори и под-сектори (съгласно националната Класификация на икономическите дейности КИД 2008 / NACE rev.2), могат да бъдат съотнесени към повече от една приоритетна област, настоящият анализ работи само с обобщени за всички приоритетни области показатели за оборот, капитал и брой заети по райони.

район (1,118 млн.лв./предприятие), следван от Северен централен, докато Южен централен остава на трето място с 0,9 млн.лв./предприятие.

Анализът на данните за периода 2007-2016 г. показва, че всички показатели отбелязват значителен ръст, като той е най-висок за сумата от капитала на предприятията (129,5% ръст), следван от годишния оборот (74,7%), а най-малко нараства броя на зетите (26,7%). Това означава, че нараства като цяло ефективността на производството, тъй като средния годишен оборот на един зет нараства с около 50%. По-високата ефективност на бизнес предприятията може да се тълкува като положително развитие по отношение на капацитета им за бъдеща им иновационна дейност в две насоки. По-голямата ефективност означава от една страна по-големи възможности за инвестиции в иновации, а от друга страна – по-големи нужди от иновации. Същевременно, анализът показва и че потенциалният пазар, формиращ се от предприятия оставащи извън приоритетните области на ИСИС е от два до четири пъти по-голям от пазара на предприятията, попадащи в тези приоритетни области във всички райони.

Обща констатация, направена по време на проведените срещи, е **липсата на готовност** на представителите на основните заинтересовани страни – бизнес и изследователски / университетски звена, за инициране и участие във формално (регистрирано юридически) взаимодействие с цел осъществяване на съвместна изследователска и иновационна дейност.

Въпреки това, в част от регионите беше установено **съществуването на неформални взаимодействия**, които се развиват на персонална основа и се основават на лични контакти и доверие между отделни физически лица. На практика, тези неформални взаимодействия могат да се разглеждат като случаи на **предприемаческо откритие**, разглеждано като **процес на интегриране на усилията на бизнеса и академичните среди при споделянето на знания и ноу-хау, идентифицирането на възможности за развитие, и генерирането на подходи за реализация на постигнатите резултати.**

Анализът на съществуващата предприемаческа еко-система в България³¹ предоставя възможност за следните извори за регионалната предприемаческа активност:

- за развита предприемаческа еко-система може да се говори само в София-град, където са концентрирани най-голям брой от новостартиралите предприятия, серийни и академични предприемачества, както и свързаните с тяхната подкрепа източници на публично и частно рисково финансиране;
- в останалите райони за планиране в страната трудно може да се говори за наличието на развита предприемаческа еко-система. Причините за това най-общо са следните:
  - недостиг на човешки ресурси с подходяща квалификация и експертиза в нишови области, независимо от нивото на безработица в конкретния район;
  - ниско ниво на дигитализация и липса на инициативи за оптимизация на бизнес процесите;

³¹ Иновации.бг, Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, С., ISSN 1313-1052.

- липса на административен капацитет от страна на регионалните структури на местна власт и активна роля в подкрепата на предприемачески инициативи и взаимодействието между тях.

Относително активни са представителите на предприемаческата еко-система (бизнес, местни власти, старт-ъпи) в някои райони на страната – Пловдив, Стара Загора, Габрово, Хасково. Въпреки това, последните остават изолирани и некоординирани в усилията си да постигнат устойчив синергичен ефект и видими резултати.

Препоръки за подобряване на регионалния иновационен потенциал

Предизвикателствата пред развитието на регионалните иновационни системи в България са значителни и сериозни, като наред с това те продължават да се задълбочават през последните години. Регионите в страната продължават да бъдат позиционирани в дъното на европейската класация, състояние, което съответства на незадоволителното място на националната иновационна система като скромни иноватори. Наред с това, в рамките на страната продължават тенденциите за небалансирано регионално развитие, което не позволява фокусиране на усилията и капитализиране на основата на регионалните конкурентни предимства. Преодоляването на тези предизвикателства не може да стане факт в рамките на няколко години, за целта са необходими целенасочени политики и последователни действия в няколко важни насоки, включително следните:

- Липсва административен капацитет на национално равнище и още повече на местно ниво, изразени в усложнени процедури, прекалена бюрокрация, липса на експертиза, забавени срокове и плащания, непрозрачност, непредвидимост, непоследователност на политики и мерки – задържат ръста на бизнеса и развитието на икономиката под прага на техния реален потенциал. Резултатът е съществуващи възможности (човешки капитал, креативност), които остават неизползвани, и в повечето случаи успешно се реализират (под формата на професионална кариера или бизнес начинания) зад граница и в полза на други общества.
- Изграждане на регионален административен капацитет и правомощия на областните администрации, така че те да се превърнат в равностоен партньор на иновативния бизнес по региони с реални възможности за повишаване на атрактивността на местните икономики и развитие на регионални конкурентни предимства. Към момента е налице тенденция на задълбочаващи се регионални дисбаланси по отношение на иновационния потенциал, което възпрепятства повишаването на конкурентоспособността на българската икономика като цяло.
- Подобряване на отчетността по отношение на регионалните данни за икономическа и иновационна активност;
- Подготовка на политики, основани на доказателства на основата на наличието адекватни и достъпни данни. Използването на данни от публичния и частния сектор е от ключово значение за усъвършенстването и насочването на инструментите за въздействие. Необходимо е да се преразгледа подхода на

институциите към разполагаемите от тях данни, към възможностите за генериране на нови такива, както и към начините за тяхното комбиниране.

- Развитие на предприемаческите нагласи на младите хора чрез въвеждането на специализирани инструменти за насърчаване на креативността на всеки етап на образователната система.
- Предоставяне на възможности за развитие на районите като „центрове за печалба“ чрез осигуряването на относително по-висока финансова свобода.
- Цялостно въвеждане на услугите на електронното правителство в работата на институциите на регионално равнище и промяна в подхода на административно обслужване на бизнеса и домакинствата в пълно съответствие с принципите за достъпност, прозрачност и предвидимост.
- Прилагане на системен подход спрямо иновационната система. Регионалните иновационни системи са фрагментирани и не функционират с пълния си капацитет. Успешно работещите звена и практики за технологичен трансфер не са разпознати и не могат да дадат тласък за развитието на свързаните с тях вериги за добавяне на стойност.
- Подновяване на процедурата за избор на Регионални иновационни центрове. Схемата беше припозната като важна за колаборацията между бизнес и изследователски организации на регионално равнище и развитие на регионални изследователски и иновационни хъбове. Това е още по-важно в контекста на системното мислене – националната изследователска и иновационна еко-система се състои в териториален аспект от регионалните такива системи. А в това отношение дисбалансите са много.
- На практика, съществуват множество успешни примери на технологичен трансфер и на взаимодействие между наука и бизнес на регионално равнище, които не са институционализирани, осъществяват се на персонално равнище и по тази причина остават извън официалната статистика. Примерите за това са много. Анализът на отделните казуси ще позволи да се оценят такива аспекти като: механизъм на взаимодействие, движещи сили, фактори за успех, бариери, конкретни резултати, мотивация на участващите. Именно такъв анализ може да осигури информация за така наречения процес на „предприемаческо откривателство“, който е специфичен за всеки отделен казус и не може да се обхване от макро статистиката. Наличието на подобна информация е важна основа за подготовката и провеждането на основани на доказателства политики, за интервенции, които са подчинени на спецификата на потенциалните бенефициенти, и които адресират почините за съществуващите разминавания и недостатъчен капацитет по адекватен начин.